

הישיבה השלוש-מאות-ושישים-ושתיים של הכנסת השתים-עשרה

יום שלישי, י"ז בטבת התשנ"ב (24 בדצמבר 1991)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. ציון מלאות שבעים שנה לרבנות הראשית לישראל

לרבנות הראשית. מגוון הנושאים שבהם עוסקת הרבנות הוא רחב ביותר, אך חשוב שנציין: בזמנו של הרב קוק עסקה הרבנות גם בעניינים הנוגעים להנהגת היישוב, ואילו לאחר קום המדינה, מאחר שיש לנו, ברוך השם, כנסת וממשלה, מתמסרת הרבנות לנושאים הדתיים והרוחניים בלבד.

מועצת הרבנות הראשית הינה המוסד הדתי העליון במדינה לקביעת ההלכה ומסורת ישראל לעם כולו, והיא דנה ומחליטה בנושאים החשובים העולים מדי פעם בפעם.

הקמת הרבנות הראשית המרכזית לעם היהודי שמה קץ לזרימה ההיסטורית: ככל — ירושלים. הרבנות הראשית, אשר בסיוע בירושלים עיר הקודש, מהווה את ראש הפירמידה ההלכתית לכלל העם היהודי בכל רחבי תבל.

חברי הכנסת, אנו, העם היהודי, נתנו לעולם כולו את האמונה באל אחד. משה רבנו, עליו השלום, הביא את עשרת הדיברות, הבסיס המוסרי שממנו יונקים גם רבים אחרים כתכל. נביאינו נשאו את דבר המוסר, הצדק והטהרה. כל אלה הם חלק מאמונתנו, והרבנות הראשית מופקדת על שמירתם והחדרתם לבבות כל היושבים בציון, החל בתינוקות רבתי-רבן.

ארץ-ישראל קדושה היא, והתורה ציונותו לישב בארץ-ישראל וליישובה, ומתפקידה של הרבנות הראשית לפעול, שכל היושב בציון יתבסס מקדושתה. תוך עיסוקי יום-יום, ובלהט היצירה והמעשה, שוקעים אנו לפעמים בחולין, ואז על הרבנים, בראשות הרבנות הראשית, לאזור אומץ ולהאיר את עינינו, למען לא נפגע ולא נקפח, חס וחלילה, את החלש: את היתום, את האלמנה, את הגר, ונלך בדרכי השם. ומי ייתן וההנהגה הדתית והרוחנית תשכיל להובילנו בדרך הנכונה, כיאה לעם שקיבל על עצמו את התורה ומצוותיה ברצון ובאהבה. והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל עם ישראל, כי הוא שלום ושמנו שלום.

אני רוצה לברך את ציבור הרבנים, בראשות הרבנים הראשיים, את לומדי התורה, את חכמי ישראל ואת כל הציבור הנכבד שבא להשתתף בישיבה זו, היושב ביצע המכוכים וביצע הקהל. ברוכים תהיו בצל קורתנו.

רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל אדרי. חבר הכנסת אדרי, בבקשה.

רפאל אדרי (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כבוד הרבנים הראשיים, כבוד הרבנים, אדוני ראש הממשלה, זכות גדולה נפלה בחלקי היום לעמוד בפניכם מעל במה זו של כנסת ישראל, ובפרט במושב חגיגי זה של מליאת הכנסת, במעמד מיוחד זה, שהוקדש לציון 70 שנה לייסוד הרבנות הראשית. בכך מבטאת הכנסת כולה, על כל רבדיה, את התרכתה למעמדה הממלכתי של הרבנות הראשית.

בתפילת הימים-הנוראים אנו אומרים "העז והענווה לחי העולמים". ניתן לשאול, האם ביטוי זה יפה גם למוסד הרבנות

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, השתא מלאו 70 שנה לרבנות הראשית. עם לידתה בשנת התרפ"א — 1921, נתלו בה תקוות גדולות. מייסדיה חלמו על מוסד דתי ורוחני עליון, שישיפע על כל חוגי הציבור ועל כל תחומי החיים.

החל משנת הת"ן — 1690, עמד בראש העדה היהודית בארץ רב ראשי ספרדי, שמתוך צניעות לא כונה כך, ונשא את התואר "הראשון לציון". במשך דורות רבים תפסו "הראשונים לציון" מקום נכבד וחשוב מאוד בחיי קהילות היהודים הספרדים, לא רק בארץ-ישראל אלא גם בכל תפוצות הגולה. הן היו מתייחסות אליהם כאל הסמכות התורנית העליונה בעם ישראל כולו, שלידה נמסרה ההורכה בעניינים הנוגעים לתורה, להלכה ולמוסר. בשנת 1842 התחילה גם הממשלה הטורקית המרכזית בקושטא להכיר ב"ראשונים לציון" כסמכות רשמית, והעניקה להם את התואר "חכם באשי".

אף שלהלכה היה "הראשון לציון" מנהיגם של כל היהודים בארץ, שמרה לה העדה האשכנזית, החל מאמצע המאה שעברה, על עצמאות ניכרת.

כאשר נוסדה הרבנות הראשית נבחרו שני רבנים ראשיים. לרב הראשי האשכנזי נבחר הרב אברהם יצחק הכהן קוק, וזכר צדיק לברכה, ולרב הראשי הספרדי, "הראשון לציון", נבחר הרב יעקב מאיר, וזכר צדיק לברכה.

הרבנות הראשית קיבלה הכרה כמנהיגה רוחנית של היישוב היהודי בארץ-ישראל. מחשבה זו באה לידי ביטוי במכתביו של הרב קוק אף לפני הקמת הרבנות הראשית. כמאמרו "כבוד הרבנות" הוא מזהיר לכל תהיה הרבנות נחלת חלק אחד בלבד של היישוב, ומדבר על שאיפתו שהרבנות תעמוד מעל כל המפלגות והכוחות שביישוב, ושתישפע על כל תחומי החיים. כהודעה "אל הקהל", הכתובה בסגנונו המיוחד של הרב קוק, מוגדרים תפקידי הרבנות ככוח המאחד והמלכד את כל הכוחות הפועלים ביישוב והמובילים אל המטרה של בניין האומה והארץ במובן הרוחני והחומרי גם יחד.

בהיותה המוסד היחיד שהוכר רשמית על-ידי הממשלה המנדטורית, ייצגה הרבנות בפני שלטונות המנדט בעיות שונות שנתעוררו ביישוב. מתוך עמדה של כוח מוסרי העלה הרב קוק את ענייני דת והנהגה הרוחנית לדרגת חשיבות עליונה, והצליח לעורר בנציב העליון את תשומת הלב לענייני דת היהודית. בקשתו לאפשר ליהודים עובדי הממשלה לשבות בשבת נתמלאה, ולקראת הימים הנוראים הוסיף הנציב ונעתר גם לבקשתו להעניק חופשת חג לעובדי הממשלה היהודים.

מועצות הרבנות שבאו לאחר קום המדינה עסקו בנושאים הלכתיים וציבוריים שעמדו על סדר-היום בחיי העם בארץ-ישראל. בחודש אדר התשל"ב התקבל בכנסת חוק הרבנות הראשית לישראל, ובו גם הוגדרו תפקידיה. כיום מכהנים ברחבי המדינה מאות רבנים ומוסדות הקשורים

בוודאות שהם יהודים — פסיקה זו אפשרה למדינה מאוחר יותר לצאת לשני מבצעים, "מבצע משה" ו"מבצע שלמה", שהביאו את יהודי אתיופיה לארץ.

תקופה סוערת במיוחד אפיינה את רבנותם של הרב שלמה גורן והרב עובדיה יוסף. הראשון, הרב גורן, למד היטב את דיני המלחמה, לא רק על-פי המקורות, אלא גם משירותו הממושך בצה"ל. פסק הלכתי חשוב שהוציא הרב גורן, שרבנים רבים התנגדו לו, הוא התרת עגינותן של נשות צוות הצוללת "דקר", שטבעו כלי שאיש יכול להעיד שראה אותם טובעים.

עמיתו הספרדי — הרב עובדיה יוסף, אחד מגדולי הפוסקים של דורנו, אדם חריף עם ויכוחן יוצא מגדר הרגיל, המשיב על שאלות מכל רחבי העולם. ספריו רבי האכזות וזכו כפרסים רבים, ובהם פרס הרב קוק, פרס הרב עוזיאל ופרס ישראל, שהוענק לו ביום העצמאות התש"ל.

יכולנו להמשיך את דברנו על הרבנות הראשית לא רק דרך הדמויות שמילאו את תפקידן, אלא גם בשאלות מוסדיות, כגון הניסיון של אחד הרבנים הראשיים להרחיב את השפעת הרבנות בענייני חינוך, או בקשר עם הגולה. אנו יכולים גם להעלות שאלות שעלו רק בשבועות ובימים האחרונים בסוגיות דת ומדינה, צבא ורבנות, אולם דווקא כימים אלה, המאופיינים בחוסר סכלנות וסובלנות של איש כלפי רעהו, חילונים כדתיים, מתעצמת חשיבותה של הרבנות הראשית כגוף סובלני ומפשר, המקיים את צוואתו הרוחנית של הרב "הראשון לציון" השני, הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, שאמר: "הסירו כל גורמי הפירוד והמחלוקת ממחננו וממדינתנו והעמידו במקומם כל גורמי השלום והאחדות כתוכנו".

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הודמנת ראייה היא לציין את תפקידה של הרבנות הראשית, שליוותה את חבלי הקמת המדינה תוך הזהדות עם נס הקמתה, בעידוד, בנוכחות, במעשים ובתפילה לשלומה ולשלום חייליה, ובכעבר כן כהווה — היא ממשיכה ללוות את מדינת ישראל בפועלה, תוך מעורבות ושתוף פעולה עם מוסדות המדינה וראשיה.

לסיים דברי אברך את הרבנים הראשיים, הראשון לציון הרב מרדכי אליהו והרב אברהם שפירא, שעושים מלאכתם הקדושה בצניעות, בדרך ענווה, תוך שהם מקרינים לסובכים אותם דוגמה אישית כאורח חייהם ובפסיקותיהם, שיצאו להן מוניטין במקורותיהן ובהגיונן.

רצוני לברך את כל אנשי הרבנות הראשית העושים מלאכתם החשובה נאמנה, רבני שכונות וערים, רבני מושבים וקיבוצים, דיינים בבתי-הדין ושוחטים ופוזורים בכל חלקי הארץ. אברך גם את שר הדתות, השר אברהם שאקי, המנצח על המלאכה.

לא זה הזמן ולא זה המקום להעלות נושאים שבמחלוקת. על הרבנות הראשית ועל כבוד הרבנים הראשיים העומדים בראשה להישמר ולהקפיד, כפי שהקפידו בעבר, שלא להיכנס למחלוקות פנימיות, פוליטיות, החוצות את העם. על הרבנות הראשית להישאר סמכות דתית עליונה, מנהיגה רוחנית לכולנו. עליה להמשיך להיות מורמת מעל למחלוקות של פוליטיקאים. את הוויכוח הפוליטי יש להשאיר לבית הזה.

היו ימים שבהם נוצרו התנגשויות חריפות בין הרבנות לבין המדינה, אך בראיית המכלול של 70 שנות פעילות הרבנות, עולה הניסיון הכן, בעוז ובענווה, לקרב את הרחוקים זה מזה, וגם את הקרובים זה לזה, ככתוב: "שלום שלום לרחוק ולקרוב". תודה, אדוני היושב-ראש.

הראשית, שרכים מהללים אותה; מחד גיסא, את עוז רוחה בהנהגותיה ובפסיקותיה, ומאידך גיסא, גם את ענוותם של הרבנים שהנהיגוה, וכבוד הרבנים הראשיים הרב אברהם שפירא והרב אברהם מרדכי אליהו המנהיגים אותה גם כיום.

מאז גלה עם ישראל מארצו והתפזר כרחבי תבל, הוא ידע ירידות ועלויות במצבו הגשמי והרוחני. הדבר ששמר עליו ככל נדודיו הרבים, הקשים והמרים, היה המרכזים הרוחניים שהוקמו בעמל רב בכל אתר ואתר. בראש מרכזים אלה, ובמשך כל הדורות, עמדו תמיד אישים ענקי רוח שבאומה, אצילי נפש, שעשו לילות כימים במסירות עילאית להדריך את הקהילות שבהן ישבו ולהתוות את הדרך שבה ילכו. עוררו אותן בעת צרה והיו אתן בעת שמחה.

הרמות הראשונה בעלת ההשפעה למן ייסודה של הרבנות בשנת 1921 היתה דמותו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק. הוא היה בעל הלכה וגם בעל אגדה, משורר וחכם הקבלה, איש חזון ואיש מעשה, חסיד בדרכיו, אבל לא פרוש משום עניין של הציבור. הוא היה "נאה דורש ונאה מקיים", והמליץ שתלמיד חכם ילמד חוכמות כלליות נוסף על לימודי הקודש.

אחד מפסקיו החשובים היה השוואת סמכות המדינה לסמכות שהעניקה התורה למלך בישראל. מכאן ניתן לתת לחוקי הכנסת אישור מבחינת ההלכה.

מעמדה המיוחד של הרבנות הוא לא רק בהערכת הרבנים הרשמיים אלא גם באתגרים שהציבו לפניו רבנים לא רשמיים. בפרט ידועה פנייתו של ראש הממשלה הראשון, דוד בן-גוריון, ל"חזון איש" בעניין גיוס בנות לצה"ל.

דמות גדולה שקידמה את הקשר שבין הרבנות ובין המדינה היתה הרב יצחק הרצוג. הרב הרצוג היה חניך הסורבון, נוסף על החינוך המסורתי שקיבל. הוא היה זה שקבע עם עמיתו הספרדי את המנהג לומר "הלל" ביום העצמאות.

רב דגול שפעל עם שני הרבנים הראשיים — הרב קוק והרב הרצוג — היה הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל. הרב יוצא יוון היה נצר למשפחת יוצאי ספרד שהגיעה למרוקו ולטורקיה. בהקדמה לאחד מספריו הוא כתב את הרעיון המרכזי שהנחה אותו: "תנאי החיים, שינויי הערכים, תגליות הטכניקה והמדע מולידים דור דור שאלות ובעיות חדשות הדורשות את פתרונן. אין אנו יכולים להעלים את עינינו משאלות אלה ולומר 'חדש אסור מהתורה'. אבל חובתנו היא לפשפש בהלכות וללמוד סתום מן התורה".

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הוא היה כמעט בדעת יחיד בגישתו, שיש לנשים זכות להצביע בבחירות לכנסת ישראל. כימי המנדט כמו בימי עצמאותנו הלאומית. הוא בירך על העובדה, גם אם סבר שיש לשאוף ליותר, שהמדינה נתנה את הסמכות הבלעדית בדני אישות, נישואין וגירושין, לרבנות הראשית.

דמותו של הרב יצחק נסים — הרב הספרדי אחרי הרב עוזיאל — היתה מיוחדת במינה. הרב נסים היה בעל כבוד ממלכתי רב, ולא אחת יצא נגד האפיקור, שלא הכיר במדינה. פסיקותיו היו לשם דבר. הוא שאף להגיע להידברות וליצירת יחסי רעות בין כל חלקי העם.

פסיקתה של הרבנות הראשית — בזמנם של כבוד הרב נסים והרב אונטרמן, שפסקו על-פי פסק של הרב דוד בן זמרא שחי במצרים, קהילה קרובה לחבש של הימים ההם, וחקר במאה ה'16 את מוצאם של היהודים האתיופים, כדי לקבוע

חריש-שמעית, שההכרה של השלטון הבריטי במעמדה המשפטי של הרבנות הראשית היא היסוד שממנו נמשך המאבק לעצמאות המדינית. ועל כן, כל הניסיונות של היום, רבותי חברי הכנסת, לנסות ולטעון שיש להפריד את הדת מהמדינה, מתוך המחשבה המוטעית שהיה טוב גם לדת וגם למדינה, יהיו ניסיונות סרק. כי הם מנוגדים להיסטוריה היהודית מדורי דורות, והם ינתקו את המדינה לא רק מהווייתיה היהודית, אלא יחזירו אותה, חלילה, לתקופה של טרם מדינה עצמאית.

המאבקים בתוך היישוב באותה תקופה, בתקופת כהונתם של שני הרבנים הראשיים הגדולים הגאונים, הרב אברהם קוק והראשון לציון הרב יעקב מאיר, זכר צדיקם לברכה, והפשרות שהושגו הניחו את היסוד למערכת היחסים בין היהדות הדתית ליהדות הציונית האחרת. למשל, המאבק על סמכות השיפוט הרבני מול השיפוט של בתי-משפט עבריים לשלום; הנישואין והגירושים; המאבקים של הרבנות הראשית או על החקלאות בארץ, על העבודה העברית, על תמיכה בפעולות הקרן הקיימת, הקריאה למנוע את סגירת בית-הספר "בצלאל", התמיכה בפעילות אגודת הספורט "מכבי", התמיכה בארגון "הדסה", המאבק לעלייה לארץ של יהודי תימן, אוקראינה, פרס, המאבק נגד רדיפת היהדות בברית-המועצות, המאבק על זכויות היהודים על המקומות הקדושים בארץ-ישראל באותה תקופה, מאבק על כל מקום ומקום — קבר-רחל והכותל; הקשרים נשיא שלהם עם ראשי הדתות; פגישת הרב קוק עם נשיא ארצות-הברית ב־1924, עם הנשיא דאז קולגי; המאבק בנושא עבודה בשבת. כל זה הניח יסודות, וקבע שהרבנות היא חלק אינטגרלי של המאבק הציוני להקמת בית יהודי עצמאי בארץ.

גדולתה, השפעתה וחוסנה של הרבנות היו תמיד תלויים בגדולת רבניה ובאחדותם. אחדותה של היהדות הדתית בהכרת ערך מעמדה של הרבנות הראשית היא שתעניק לה וליהדות הדתית והמסורתית כולה את גיבויה של היישוב כולו. מחלוקות פנימיות, מאבקים שאינם לשם שמים, יפחיתו מערכה של הרבנות, של הרבנים עצמם, ושל היהדות הדתית והמסורתית כולה.

היתה לי הזכות, כילד, כנער בארץ-ישראל, ללוות את אבי, זכר צדיק לברכה, שהיה רב ראשי ברמלה ובלוד והתמנה על-ידי שני המאורות הגדולים דאז, הרב עוזיאל והרב הרצוג — שני רבנים גדולים שקמו אז, בימים הכי קשים למדינת ישראל. ליוויתיו אותו כילד, זכית להכירם כנער, ראיתי את עבודתם ואת מאבקם. ליוויתיו את אבי, שאחר כך היה שנים רבות חבר מועצת הרבנות הראשית; היתה לי הזכות, כנער מבוגר יותר, להיות עם אבי אצל הרב הראשון לציון, הרב נסים, לראות את עבודתו בכיתו, לראות את מאבקיו הלאומיים דאז. בוודאי גם אצל הרב אונטרמן.

והיתה לי הזכות, בתקופה מאוחרת יותר, כשר הדתות, לעבוד עם שני רבנים ראשיים גדולים, ייבדלו לחיים, הרב עובדיה יוסף והרב שלמה גורן. ולא היתה לי תקופה קלה, אבל זה היה אחד הדברים היפים שיכולתי לומר לעצמי בתפקיד זה: להיאבק אתם, ולעתים להיות במחלוקת אתם, אבל להגיע לראייה יחד על מעמדה של הרבנות הראשית.

זכיתי להביא לכאן, יחד עם עמיתי דאז שר המשפטים משה נסים, את חוק הרבנות הראשית. כנראה זכות אבותינו עמדה לנו בכך, ששנינו עבדנו על חוק הרבנות הראשית, כשר הדתות היתה לי הזכות להשלים את מה שהמנדט קבע: להביא לכאן את חוק הרבנות הראשית. יחד עם שר המשפטים הנחננו

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה לחבר הכנסת רפאל אדרי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא.

אהרן אבוחצירא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כבוד הראשון לציון הגאון הרב מרדכי אליהו, כבוד הרב הראשי לישראל הגאון הרב אברהם שפירא, כבוד חברי מועצת הרבנות הראשית, רבני ערים, אדוני ראש הממשלה, רבותי חברי הכנסת, בישעיהו מ"א מופיע הפסוק "ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן". מהפסוק הזה, שבו אומר הנביא שהוא יהיה הראשון שיבשר את תחילת גאולת ציון וירושלים, החליט היישוב היהודי בארץ-ישראל לפני למעלה מ־300 שנה, שהרב הראשי בירושלים יישא את התואר "הראשון לציון". ואכן, תואר זה ניתן בראשונה להרב משה גאלאנטי, ומאז נקבע שהרב הראשי הספרדי הוא היחיד שיישא את התואר "הראשון לציון".

תואר זה, כפי שנלקח מספר ישעיהו, מבטא את הכמיהה והשאפה לחזור לציון, לארץ-ישראל, ולהתחיל לבנות את היסודות הראשונים ליישוב היהודי העצמאי בארץ-ישראל. זו הכוונה של התואר וזה היסוד שבו.

עם כיבוש ארץ-ישראל בשנת 1840 על-ידי הטורקים מיד השליט המצרי, הוחלט על-ידי הטורקים להכיר בירושלים ולהעניק לה מעמד מוניציפלי בכיר יותר, והחל משנת 1842 קבעו את בחירת הרב הראשי, או החכם באשי, בירושלים. זה היה התואר של הרב הראשי בתקופת הטורקים. משנה זו, 1842, מלווה את היישוב היהודי התואר של הרב הראשי, החכם באשי, שהוא המנהיג הרוחני, הפוליטי והמדיני של היישוב היהודי בארץ-ישראל, במינוי רשמי של הסולטן הטורקי דאז. ואז נבחר הרב הראשון לציון, החכם באשי הראשון, הרב חיים אברהם גאגין, ואחריו שורה של חכם באשי ראשונים, כמו הרב יצחק קובו, הרב נסים אבולעפיה, הרב דוד חזן, הרב אברהם אשכנזי, הרב מאיר פניזל, הרב יעקב שאול אלישר, ועוד אחרים שבאו מאוחר יותר. את הבחירה נהגו לעשות, מאז 1842 בישיבת "בעלי בתים" ברחוב המידן שבכעיר העתיקה. בגלל קוטן המקום עברו מאוחר יותר לבית-הכנסת על-שם רבן יוחנן בן זכאי.

אלה היסודות לרבנות, אלה היסודות לעם יהודי בארץ-ישראל.

מישהו חשב שיש ניגוד בין רבנות לבין ציונות, בין הנהגה רוחנית לבין שאיפה למדינה עצמאית. וכבר ב־1918 נפגשו לראשונה ד"ר חיים ויצמן ו־35 רבנים בירושלים, בארץ-ישראל, ודנו על תוכנית לשיתוף פעולה בין שני הגופים, בין שני הצדדים. ואכן, ב־1921, בשנת התרפ"א, כולנו יודעים, הוחלט על הקמת הרבנות הראשית לישראל.

התהוות הרבנות הראשית בארץ-ישראל, ראשיתה במאבקים פנימיים קשים בין גופים שונים. אך מאבק זה לא היה שונה מהמאבקים האחרים בתוך היישוב היהודי, על נושאים שונים ומגוונים.

אולם, אין כל ספק, ואת זאת צריך לזכור ולהזכיר היום ביתר שאת, שהרבנות הראשית היתה המוסד היחיד שהוכר רשמית על-ידי הממשלה המנדטורית, ועם הקמתה וקביעת דרכי פעולתה היא הניחה את היסוד המרכזי לייסודה של המדינה בשלבים מאוחרים יותר. מאבקם של הרבנים דאז על שיעאל של הרבנות נכע מהראייה והמאמונה, שזה יהיה היסוד שיעאל את שלטונות המנדט לקיים את הבטחותיהם בהצהרת בלפור. שום היסטוריון כן ואמיתי לא יוכל להתחמק מקביעה

רוחנית כוללת, עליונה, שמתורחת ומסמכותה להתערב בכל נושא ציבורי העומד על הפרק, ולא רק כמוסד העונה לפונים אליו.

ואולי בעצם האירוע של היום הזה, התכנסות חברי הכנסת כדי לציין מלאות 70 שנה לרבנות הראשית, לא נועדה אלא כדי להוכיח שהרבנות הראשית לא היתה מעולם מנותקת מן הציבור ואיננה מנותקת מן הציבור ומן העשייה וממוסדות המדינה המרכזיים.

הרבנות הראשית ליוותה ומלווה חידור את הציבור היהודי כולו על צרכיו הדתיים ועל בעיותיו הרוחניות, המוסריות, החברתיות והלאומיות, עליידי החלטות הזכות לתמיכה ציבורית נרחבת ומתרחבת.

הרבנות הראשית היא חלק אינטגרלי וחשוב במערכת המדינה. רק עמה מגיע המכלול הזה של מדינת ישראל ועם ישראל על מערכותיו לידי שלמות, כאשר המשרד לענייני דתות משמש זרוע ממלכתית, המתאמת את הקשר היומיומי בין המדינה לבין הרבנות הראשית.

ומעיד אני כאן בפני חברי הכנסת, בפני כל הקהל הקדוש הזה, כי למן כניסתי למשרד מקיים אני קשר שוטף מדי שבוע בשבוע עם שני הרבנים הראשיים לישראל בסוגיות חדשות ומתחדשות. ועצם שיתוף הפעולה הזה נראה בעיני כהוכחה ניצחת לכך שכל ניסיון בעם הזה ובמדינה הזאת להפריד כביכול דת ממדינה, לא רק שלא יצלח אלא שאין לו כל סיכוי. עצם קיומה של רבנות ראשית בישראל ולישראל הינה הוכחה ניצחת לכך שתורת ישראל ומדינת ישראל, תורת ישראל ועם ישראל — הן יחידות בלתי מתפרדות ובלתי ניתנות להפרדה מעצם מהותן וייעודן.

הרב בישראל, בהנהגתה של הרבנות הראשית בישראל, מרביץ תורה, מנחיל ערכי אמונה, מחנך, פוסק הלכה, מעורה כנעשה בקהילתו ובסביבתו וכייושבו, משמש מנהיג רוחני לציבורו בדרכי נועם ובנתיבות שלום; דרכם של תלמידיו חכמים המרבים שלום בעולם.

ואכן, לסמכות ההלכתית העליונה בעולם היהודי היום, היינו הרבנות הראשית בישראל, הכלים להפעלת מערכות חשובות, וכראשן שלוש: מערכת הרבנית המסועפת — אין שכינה בארץ, אין קיבוץ או מושב שאינם קשורים לרב כלשהו ששייך להם על בעיות המתחדשות והולכות — מערכת שיפוטית רבנית, מערכת בתי-הדין הרבניים, שבאחריותם ענייני המעמד האישי החשובים ביותר; ומערכת הכשרות, שבהיכטיה הציבוריים תורמת לאפשרות של חיי יחד ולשמירת צביונה היהודי של המדינה.

כל אלה יחדיו שומרים על הזהות היהודית של המדינה ושל העם ומבצרים בהתמדה את דמותה ואופיה היהודיים של מדינת ישראל.

מלחמת המפרץ, שאנו מציינים כמעט שנה לפריצתה, העמיקה את הזיקה ואת הקשר שבין הרבנות הראשית והרבנות בכלל לבין הציבור הרחב בישראל. הרבנות הראשית, והרבנות בכלל, התגלתה בימים אלה במלוא גדולתה המוסרית והרוחנית, כאשר שימשה משענת רוחנית, תומכת ומעודדת כפוסק הלכה, שנענה לצורכי הציבור כפי שהתבטאו בימי שילוח הטילים לעברה מידי של אותו רודן אכזר בבגדאד. אנחנו עדיין תחת רושם אותה מלחמה. זכורות לכולנו הפסיקות ההלכתיות החשובות שניתנו עליידי הרבנים הראשיים בישראל כרוחב דעת וכאומץ לב. כתשובה לתאגרים הבלתי צפויים שהציבה המלחמה בפנינו.

יסוד, ואני חייב לומר את זה היום, ואמרת את זה אז: באנו כנציגים של ממשלה בראשות הליכוד וקיבלנו תמיכה של כל הבית, של מפלגת העבודה, והחוק קיבל את התמיכה של כל המפלגות הציוניות דאז. זו היתה זכות להשלים את החקיקה הגדולה הזאת, חוק הרבנות, שקבע את סמכויותיה וקבע את ררכי בחירתה והשלים את מה שעשו שני רבנים גדולים, הרב קוק והרב יעקב מאיר.

מי ייתן ומה שהתחיל בארץ לפני מאות בשנים, ברבנות בארץ, ונמשך עם הקמת הרבנות בתקופת המנדט, ועד ההכרה של הכנסת והעם בחוק הרבנות הראשית, ימשיך עוד שנים רבות להשפיע ולהאיר את יופיה של תורת ישראל והמסורת היהודית, תוך הכרה של רובו המוחלט של העם היהודי בארץ ובגולה. תודה רבה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא. הנני מזמין את כבוד השר לענייני דתות.

השר לענייני דתות א"ח שאקי:

אדוני היושב-ראש, אדוני ראש הממשלה, רבותי הרבנים הראשיים לישראל הגאון הרב שפירא שליט"א והגאון הרב אליהו שליט"א, כבוד הרבנים, הדיינים, חברי כנסת נכבדים, זכות גדולה נפלה בחלקי להביא לכך, שהיום תקיים הכנסת מושב מיוחד לציין מלאות 70 שנה להקמתה של הרבנות הראשית. על כך אני חב תודה לכבוד יושב-ראש הכנסת, מר שילנסקי, שהואיל להעמיד לרשות הנושא החשוב הזה את השעה הזאת.

הקמתה של הרבנות הראשית לפני 70 שנה בידי הראשון לציין הרב יעקב מאיר, זכר צדיק לברכה, ועמיתו רואה האורות, מרן רבנו אברהם יצחק הכהן קוק, זכר צדיק לברכה, רבו הראשון של היישוב היהודי המתחדש בארץ-ישראל — הקמתה זו של הרבנות היתה מהפכנית, נועזת ובעלת ראייה מפוכחת ואורכות טווח. האקט הזה קטע לראשונה את המציאות של קהילות-קהילות שחיו את חייהן באוטונומיה כמעט מלאה, בלא שתהא מעליהן סמכות מרכזית הלכתית מחייבת. כך חברו יחד החכם באשי, הראשון לציין, והרב האשכנזי הראשון, ועשו מעשה שנוער, כדברי הרב קוק, זכר צדיק לברכה, לממש את האידיאל של היהדות, שהרבנים הם נושאי, ושהוא יהיה המשפיע על כל חיינו.

מאז וזאכן האוריינטציה המנחה את עבודתה של הרבנות הראשית, וכפי שכברכת כוהנים נדרשים העולים אל הדוכן להפנות פנים אל העם, אל הציבור, כך הרבנות הראשית, הכלל-לאומית, שנתייחדה בשלושה למן יום הקמתה: נתייחדה בהיותה רבנות של כלל ישראל; נתייחדה בהיותה רבנות עצמאית ובלתי תלויה, לא בגורמים פוליטיים ולא בגורמים ציבוריים אחרים; ונתייחדה בהיותה רבנות מעורבת, הרואה את עצמה שותפת לעשייה הלאומית הגדולה — אותה רבנות ראשית פונה אל העם כולו, ולא אל חוג מצומצם או רחב בו.

ואכן, הגדיר זאת יפה הרב הראשי הראשון לציין הרב בן-ציון מאיר חי עזיאל, זכר צדיק לברכה, בנאום ההכתרה הנפלא שלו, שבו אמר: "ידוע והכר תפקידן הקדוש" — הוא מדבר על הרב הראשי — "לאחד ולא להפריד, לקרב ולא להרחיק, לאהב שם שמים ותורת ישראל, לרומם את העם בקדושה ולעשותם למודי ה' ושומרי תורה ומצוות".

הרבנות הראשית לישראל הצליחה למן יום קומה, ומצליחה מאז ועד היום, זה 70 שנה רצופות, לשמש הנהגה

מוכיחה הרבנות, מוכיחים בתי-הדין הרבניים את דאגתם לסכלן של נשים עגונות, סבל שאפשר להקל אותו.

דומני כי אנו זוכים היום לאכול מפירות אותו גרעין שניטע לפני 70 שנה עלי-ידי הרב קוק, זכר צדיק לברכה, ועלי-ידי הרב יעקב מאיר, זכר צדיק לברכה. גרעין החורב הזה מניב פירות ל-70 שנה. וידעו הרבנים הראשיים דאז וכל ממשיכיהם כי עלי-ידי נטיעה זו ייהנו הדורות הבאים, ובעצם אנחנו, גם אם הם עצמם לא זכו לראות את שזכינו אנחנו לראות.

ואכן, זכינו ומתממש חזונו של הרב קוק, זכר צדיק לברכה, שעלי-ידי הקמת הרבנות הראשית יחזור כבודה של תורה. הלא זהו קולה של הנבואה המובטחת: "ואשיבה שפתיך כבראשונה ויעצין ככתחילה".

שמונה הרבנים הראשיים שקדמו — הרבנים קוק ומאיר, זכר צדיקים לברכה, הרבנים הרצוג ועוזיאל, זכר צדיקים לברכה, הרבנים אונטרמן ונסים, זכר צדיקים לברכה, שעשו מלאכת קודש בהנהגה הרוחנית ההלכתית הדתית העליונה; וייבדלו לחיים טובים, הרב גורן והרב עובדיה יוסף שיחיו, והרבנים הראשיים הנוכחיים הרב שפירא והרב אליהו שליט"א — כל העבודה הזאת מעידה על רצף בלתי פוסק שעניינו ותכליתו לתת לעם כולו, ללא הבדל עדה, את ההנהגה הרוחנית, את הפסיקות ההלכתיות, את הדרך אשר בה ילך העם.

במשך השנים היתה הרבנות הראשית למוסד הרוחני הדתי ההלכתי העליון לא רק למדינת ישראל, אלא לעם היהודי לתפוצותיו. נודמן לי להיות בקהילות רבות ביבשות השונות, ושמעתי מפי רבנים חשובים ביותר, שבשאלות קשות הם פונים לרבנות הראשית לישראל להכרעה. וזה לכבוד לה, לרבנות הראשית לישראל, לכבוד לישראל כולה.

דומני כי איטיב לעשות אם אסיים דברים קצרים אלו בצייט קריאתו של הראשון לציון, הרב הראשי לישראל הרב עוזיאל, זכר צדיק לברכה, בצוואתו הנוגעת ללב, שאקטואליותה לא פגה לרגע אחד גם בימים אלה, כשאנו מחפשים לחזק את האחדות בעם ולהוכיח כי תורת ישראל היא תורת חיים, שבאה לאחד את העם ולא לפלגו, חלילה. אמר הרב עוזיאל, זכר צדיק לברכה, באותה צוואה: "הסירו את כל גורמי הפירוד והמחלוקת ממחננו וממדינתנו. העמידו במקומם כל גורמי השלום והאחדות בתוכנו, והיה מחננו טהור ומקדש, מבוצר ומלוכד כחומה בצורה שלא ישלוט עליה כל כוח הורס ומתנקס, והי' עושה השלום במרומיו יעשה שלום עלינו. הי' עוז לעמו ייחן, הי' יברך את עמו בשלום".

הי"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לכבוד השר לענייני דתות. בזאת תם הדין המיוחד לציון מלאות 70 שנה לרבנות הראשית לישראל.

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

חופש העיסוק — של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין; והצעת חוק איסור השימוש בסמלי שואה ובסמלים נאציים, התשנ"ב — 1991 — של חברת הכנסת עדנה סולודר. תודה.

הי"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. הסעיף הבא בסדר-היום: הצעת חוק לחיקוק פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991, קריאה שנייה וקריאה שלישית. יציג את החוק יושב-ראש ועדת הפנים ואיכות-הסביבה, חבר הכנסת יהושע מצא. חבר הכנסת מצא, אתה מוזמן לעלות לרוכך. חבר הכנסת מצא איננו.

אבל, אדוני היושב-ראש, אדוני ראש הממשלה, חברי הכנסת, הכרעות כאלה אפיינו מאז ומתמיד את כל ההיסטוריה של היישוב והמדינה, כאשר הרבנות הראשית הכריעה בשאלות יומיומיות חשובות שהזדמנו על דרכה. ואמנה רק מעטות שבהן ציינו דרך.

כך, למשל, המדינה והעם היהודי כולו נרתמו למבצעי "משה" ו"שלמה" להצלת יהודי אתיופיה, לאחר שהרבנות הראשית הכירה ביהדותם של יהודי אתיופיה, בעקבות מלאכת פסיקה מרתקת. גם עלייתם וקליטתם של "בני ישראל" מהודו קודם לכן נתאפשרו ונסתייעו רבות בהכרעות הרבנות הראשית בדבר יהדותם.

החקלאות בישראל התפתחה כפי שהתפתחה, בין השאר בזכות הכרעות הלכתיות חשובות בתחום דיני חליבה בשבת. בתורת שנת השביעית, השמטה, כפסיקות בעניין מצוות התלויות בארץ.

זאת ועוד, הרבנות הראשית לישראל גילתה מעורבות מרשימה ומבורכת בתחום כל כך חשוב, כל כך יומיומי, כל כך נוגע לכל אדם בישראל — כוונתי לתחום הרפואה. כך ראינו שורה נכבדה של החלטות נועזות ורחבות אופקים בנושא השתלות, בעיקר השתלות לב; בנושא הפריה, ובנושא הטיפול בחולים במצבים סופניים, וכן בשכיתות הרופאים.

כאשר היתה מחלוקת ציבורית לפני כשישה עשורים בדבר זכות הבחירה של האשה בישראל למוסדות לאומיים, באה הכרעתו הגדולה של הרב הראשי, הראשון לציון, הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, זכר צדיק לברכה, שהוכיח כי מעמדה של האשה בישראל הוא מעמד מכובד, כרות דבריו של הרמב"ם שאמר, על-פי דריי חז"ל: "איהב את האשה כגופו ויכבדה יותר מגופו". והוא פסק בזכות הבחירה של הנשים לאותם מוסדות, דבר שנחשב, ושוב לא עורער מאז בקרב היהדות כולה.

היוזמה של המשרד לענייני דתות בהשראה, בהנהגה ובתיאום עם הרבנים הראשיים בישראל, להקים בתי-דין לממונות, שהם בתי-דין של בוררים, ליד הרבנויות המקומיות, תאפשר תנופה אדירה למשפט העברי, תקצר הליכים, תמנע עינויי דין ותקל על המערכת השיפוטית כולה.

ואחרון, יש לציון את העבודה הקדושה והרבה שהרבנות הראשית משקיעה זה שנים, וביתר שאת בשנים האחרונות, בהקלת מצבן של העגונות. רבני ישראל יודעים מה אמרו חכמי ישראל על המצווה של הצלת העגונות, ואכן נשלחים שליחים עלי-ידי הרבנים הראשיים לישראל או עלי-ידי מועצת הרבנות הראשית לכל רחבי העולם, כדי להביא להתרת עגונות, כדי לאפשר להן להינשא מחדש כדין, ובכך מוכיחים רבני ישראל.

הי"ר ד' שילנסקי:

מקודש אנחנו עוברים לחול, לענייני יוס"ים. הודעה למזכיר הכנסת.

עמיר פרץ (העבודה):

תערוך הפסקה של חמש דקות.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת —

לקריאה ראשונה, מטעם חברי הכנסת: הצעת חוק-ייסוד:

ג. הצעת חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5), התשנ"ב — 1991 *
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר ש' דיין:
חברי הכנסת, אנני עוברים להצעת חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5), התשנ"ב — 1991, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יציג את החוק יושב־ראש ועדת החינוך והתרבות. בבקשה.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להביא בפניכם בקריאה שנייה ושלישית, ללא הסתייגויות, תיקון לחוק המהנדסים והאדריכלים, אשר בא לתקן עוול שנגרם לבוגרי מכללות להנדסה.

אלי דיין (העבודה):
זהו חוק חשוב מאוד. ישר כוחכם. אבל לא שומעים אותך.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
עכשיו אתה שומע אותי טוב יותר? אני גם יכול להרים את קולי ולשאוג.

אני חוזר ואומר, שאני מתכבד להביא בפני המליאה לקריאה שנייה ושלישית, וללא הסתייגויות, תיקון לחוק המהנדסים והאדריכלים, תיקון שמטרתו לתקן עוול שנעשה בעבר לבוגרי המכללות לאדריכלות, הנדסה וטכנולוגיה, שלמדו אותם לימודים בדיוק כמו תלמידי אוניברסיטאות, אבל תוארם לא הוכר עד כה. הם לא נרשמו בספר המהנדסים ותעודותיהם לא הוכרו.

הכנסנו תיקון בחוק הזה, והחל מהעברתו במליאה היום יוכלו בוגרי אותן מכללות ליהנות מאותם תנאים ומאותו מעמד, בדיוק כמו בוגרי אוניברסיטאות.

אלי דיין (העבודה):
מי הגיש את החוק הזה?

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
החוק הזה הוגש עליידי קבוצת חברי כנסת. אם איני טועה, גם חבר הכנסת אלי דיין שותף להם. חבר הכנסת אמנון רובינשטיין היה הרוח החיה בחוק הזה, וגם הוא שותף לחוק הזה. נוסף עליהם שותפים לחוק עוד כמה חברי כנסת.

אני רוצה לומר לכם, חברי הכנסת, שאני רואה בהעברת החוק הזה ציון דרך, מפני שהיום אנחנו עושים עוד צעד אחד לפריצת שערי ההשכלה הגבוהה בפני אלפי תלמידים בישראל. יש קבוצת חברי כנסת בכנסת הזאת, וחלק מהם גם יושבים באולם, שנאבקם ללא לזאת מאז כינון הכנסת השמיים־עשרה כדי לפרוץ את שערי ההשכלה הגבוהה בפני סטודנטים ותלמידים, שאלפים מהם אינם זוכים ללמוד היום במוסדות הללו. חלקם נאלצים לוותר על חלום של שנים, אחרים נאלצים לנדוד אל מעבר לים ללמוד באוניברסיטאות זרות, וחלק מהם אף יורדים מן הארץ ונשארים בחוץ־לארץ.

החוק הזה פותר בעיה אחת, אומנם בעיה קטנה להלכה. התיקון הוא לא גדול. אבל עם זאת, אני רוצה לבשר לחברי הכנסת, שבאחרונה הוסרו המכשולים האחרונים בפני פתיחת מכללות חוץ־תקציביות שיעניקו תארים אקדמיים. כפי שאמרתי, אותה קבוצת חברי כנסת פעלה בעבר, וההישג

רענן כהן (העבודה):
האם עומדים להקים אוניברסיטה בנגב?

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
חבר הכנסת רענן כהן, אקים אותה מחר אם תספק לנו את התקציב לכך, ואני בטוח שאם רק תושיט ידך אל פנקס השיקים שבכיסך, תוכל לממן פתיחת אוניברסיטה חדשה.

אלי דיין (העבודה):
האוניברסיטה בירושלים מוכנה לאמץ זאת.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
יוצא מן הכלל.

אלי דיין (העבודה):
כך היא התחילה בפקולטה לרפואה.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
רבותי, המגמה שלנו היא לאפשר לכל סטודנט במדינת ישראל, לכל צעיר במדינת ישראל שיש בידו תעודת בגרות להיות תלמיד באוניברסיטה וללמוד את אשר ידבנו לבו; לא להכתיב לו מה מותר לו ללמוד ומה לא, ולא להגיד לו: אין מקום בשבילך במוסדות להשכלה גבוהה בישראל.

כפי שאמרתי, אנחנו מקימים עכשיו את המכללות הללו, והדלת פתוחה. כלומר, עכשיו הדלת פתוחה ומספיק רק להיכנס לתוכה, ואני רואה שחברי, חברי הכנסת רענן כהן ואלי דיין, כבר רצים לתוך הדלת הזאת, ויקודמו בכרכה.

היו"ר ש' דיין:
חבר הכנסת וייס רוצה לשאול.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
לא באמצע דברי.

היו"ר ש' דיין:
הוא רוצה לשאול אותך.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
חשבת? שהוא ישאל אותי כמו חבר הכנסת אלי דיין.

היו"ר ש' דיין:
האם אתה מוכן?

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):
לחברי שבת וייס אני מוכן לתת חצי המלכות.

שבת וייס (העבודה):
תודה רבה, אדוני היושב־ראש. כאיש שנמנה, פחות או

— הצעת חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5); הצעת חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16) —

שירתו בצבא ורכשו הכשרה מעשית יוצאת מן הכלל; דווקא בכיתם, בארצם, נשלל מהם תואר כזה. ניתן להם את מה שמגיע להם זה כבר על-פי זכות.

אני מביא את החוק להצבעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. כמו שאמרתי, ללא התנגדויות וללא הסתייגויות. תודה.

היו"ר ש' דיין:

כיוון שאין הסתייגויות, אנחנו ניגשים להצבעה בקריאה שנייה. לחוק סעיף אחד. זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע ה

10 —	בעד סעיף 1
אין —	נגד
1 —	נמנעים

סעיף 1 נתקבל.

רענן כהן (העבודה):

תוסיף את חבר הכנסת מצא.

חבר גז'נסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הצבעתי לא נקלטה.

היו"ר ש' דיין:

אם כך, 12 בעד, אין מתנגדים, אין נמנעים. חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5), התשנ"ב — 1991, נתקבל בקריאה שנייה.

כעת אנו ניגשים להצבעה על החוק בקריאה שלישית. זו הצבעה מס' 2.

ה צ ב ע ה

12 —	בעד החוק
אין —	נגד
אין —	נמנעים

חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5),
התשנ"ב — 1991, נתקבל.

היו"ר ש' דיין:

חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון מס' 5),
התשנ"ב — 1991, נתקבל בקריאה שלישית. בשעה טובה ומוצלחת.

ד. הצעת חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היושב מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בפנינו היום הצעת חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביום 14 בינואר 1991

יותר, עם הקהילה האקדמית, לא היתה לי זכות ללוות את החוק הזה, אבל יש לי הרגשה — ואני שואל — שיש כאן מרחב פעולה חופשי מדי לשר החינוך. האם אתם התמודדתם עם השאלה הזאת? מדובר בכל זאת במוסדות אקדמיים המעניקים תואר לכל החיים.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):

חבר הכנסת וייס, אנחנו מסתמכים על נוסח החוק כפי שמופיע במקור. בחלק הזה לא שינינו את נוסח המקור. זה מופיע גם במקור. כך זה מופיע גם בחוק הרגיל.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

תיקנו את זה, לא שינינו.

שבח וייס (העבודה):

מה ההבדל?

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):

שינינו את הקטע האומר "מכללה — מוסד לימודי בישראל שאינו אוניברסיטה". זה המשפט הקובע. החלק השני של החוק הוא כפי שהוא מופיע בחוק הקיים.

הנקודה האחרונה שאני רוצה להזכיר בקשר לזה מתקשרת גם בנושא הטכנולוגי והמהנדסי. הצעד הבא של אותה קבוצת חברי הכנסת, שכולכם מזוהים להצטרף אליה, הוא לפתוח עכשיו מכללות ללימודי מהנדס מעשי, B.Tech. הצלחנו להשיג הסכמה של המועצה להשכלה גבוהה, ואני מקווה שכבר בשנה הבאה תוקם בכרמיאל המכללה הראשונה של "אורט", שם יוכלו הנדסאים סוף-סוף לקבל תואר של מהנדס מעשי כעבור לימודים של שנה וחצי ופרויקט. ואילו הלימודי בתי-ספר לחינוך טכנולוגי, שעד כה נחסמה דרכם בתום שנת הלימודים ה-12, יוכלו בתום 3.5 שנות לימוד ופרויקט לקבל תואר B.Tech. מהנדס מעשי. הדבר יאפשר לאלפי צעירים, שעד עכשיו לא רצו ללכת למגמה הטכנולוגית מפני שחשבו שאין להם עתיד, למצוא דרכם כשהם יודעים שיש להם סיכוי לזכות בתואר. אם נוכל, בסופו של דבר, להתברך בכך שפרצנו את שערי ההשכלה הגבוהה בתחומי המשפטים, ובשאר תחומי הלימודים, ויום אחד אולי גם בתחום של תואר שני וגם בתחומי המהנדס המעשי הטכנולוגי, אני חושב שנוכל בכל אופן להביא בשורה כלשהי, ובשורה חשובה.

אלי דיין (העבודה):

זה גם ימנע את הירידה מהארץ.

מיכאל בריזהר (יו"ר ועדת החינוך והתרבות):

בריוק. זו תהיה בשורה חשובה לאלפי צעירים בישראל שיכולו להישאר בארץ, ללמוד בארץ ולזכות בתואר.

רק משפט אחד אומר לכם: אותם הנדסאים שעד עכשיו נאלצו לרדת מהארץ, נחשבו בחוץ לארץ לטובים שבמועמדים לקבלת תארים, מאחר שלא רק שהם למדו ועבדו אלא הם גם

היו"ר ש' דיין:

אנו עוברים עתה להצעת חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. יציג את החוק יושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה. בבקשה.

המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991. לחוק סעיף אחד. זו הצבעה מס' 3.

ה צ ב ע ה

— 11	בעד סעיף 1
— אין	נגד
— אין	נמנעים

סעיף 1 נתקבל.

היו"ר ש' דיין:

אנחנו ניגשים כעת להצבעה בקריאה שלישית על החוק. הצבעה מס' 4.

ה צ ב ע ה

— 11	בעד החוק
— אין	נגד
— אין	נמנעים

חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991. נתקבל.

היו"ר ש' דיין:

אני קובע שהחוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות (מס' 16), התשנ"ב — 1991, נתקבל בקריאה שלישית. אני מבכר את המציע, חבר הכנסת פורז, את יושב־ראש ועדת הפנים ואת כל חברי הכנסת.

ה. הצעת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו * (קריאה ראשונה)

שהשלילה או ההגבלה נקבעו בחוק ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות". מי יקבע את זה?

נגיד שיחוקקו איזו הגבלה שהיא, ומישהו יהיה סבור שזה נוגד את המהות ואת האופי של השירות, אז בג"ץ יקבע? מעניין לדעת, מפני שזה עובר ככריזמה־תיכון גם בהמשך. למשל, סעיף 7: "אין פוגעים בזכויות שבחוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש". מי יקבע את זה? אולי מישהו יגיד שאלה ערכי דת. מישהו אחר יגיד — ערכים ליברליים. אחר כך מי יקבע מהי תכלית ראויה?

שבח וייס (העבודה):
אתה הרי יודע...

אליקים העצני (התחיה):

אני מנחש פה משהו. זאת אומרת, כאשר אומרים לי כאן: זה חוק-יסוד ואי־אפשר לשנות אותו אלא ברוב של חברי הכנסת, והוא קובע מכאן ואילך אמות־מידה לחקיקה של הכנסת הזאת בכל נושא והן תהיינה בפיקוח בג"ץ — בעצם, בלי לומר את זה, מכפיפים מעכשיו ואילך בתחומים המרכזיים האלה כל חקיקה של הכנסת לבג"ץ. על־פי לשון החוק.

קיבלה הכנסת בקריאה שנייה ובקריאה שלישית את הצעת החוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 42), התשנ"א — 1991. אשר באה להקשות כמעט את התופעה של שינוי שמות רחובות, חדשות לבקרים. היינו עדים שנים לא מעטות לכך ששנו שמות רחובות בערים בישראל, כאשר השם כבר השתרש. והשינוי גרם לקשיים לא מעטים ואפילו להתנגדויות בקרב התושבים, כי הציבור הורגל לאותה כתובת. לכן באנו כאן להקשות, ואני חייב לציין שזו הצעת חוק של חבר הכנסת פורז, היא עברה בקריאה הטרונית ובקריאה הראשונה, ועכשיו אנחנו קובעים הליך שיאפשר שמיעת דעתם של תושבי הרחוב שאת שמו מבקשים לשנות, ודרישה של רוב מיוחס במועצה לכך — שני־שלישים מחבריה. ירצו לשנות, אחרי שתישמע סדרה של התנגדויות, אם תהיה כזו, לא יסתפקו בכך ותהיה הצבעה של שני־שלישים מחברי מועצת העיר.

הנה בא חבר הכנסת פורז בתיקון נוסף — הוא פורה בהבאת חוקים שלו בוועדת הפנים וגם בוועדות אחרות — והתיקון הזה חל הפעם לא רק על המועצות העירוניות אלא על המועצות המקומיות. הפעם מדובר בנוסח זהה לנוסח התיקון לפקודת העיריות. ההצעה הזו, שהיא דומה להצעת התיקון בפקודת העיריות, נדונה במליאת הכנסת בדיון מוקדם, מה שאנחנו קוראים דיון טרומי, ביום 16 באוקטובר 1991, ועברה אף את הקריאה הראשונה ב־2 בדצמבר 1991. והיום אנחנו מביאים אותה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

להצעת החוק אין כל הסתייגויות, וניתן יהיה לברך את חבר הכנסת פורז על הצעה זאת מייד לאחר שנצביע, ואני מקווה שהיא תאושר. תודה רבה, אדוני.

היו"ר ש' דיין:

החוק מוגש ללא הסתייגויות, לכן אנחנו ניגשים כעת להצבעה בקריאה שנייה על הצעת חוק לתיקון פקודת

היו"ר ש' דיין:

רבותי, אנחנו ניגשים להצעת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין בקריאה ראשונה. זה גמר הדיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת חנן פורת — איננו חבר הכנסת יוסי ביילין — הוא נמצא מחוץ לעיר, והודיע שיגיע באיחור. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליקים העצני, ואחריו — לחבר הכנסת דוד ליבאי.

אליקים העצני (התחיה):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, על הצבעתי בעד או נגד החוק הזה אחליט בהתאם לתשובות שאקבל על השאלות שלי. הנה אני מפנה, קודם כול, לסעיף 2 לחוק: "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו; אין פוגעים בחייו, בגופו או בכבודו של אדם כאשר הוא אדם". מה הסנקציה לזה? כלומר, או שהסנקציה כבר קיימת בחוק, או שאין לי שום תועלת נוספת מהחקיקה הזאת. הייתי רוצה להבין, אולי הדבר היחיד שאפשר לומר, אם תרצה הכנסת לחוקק חקיקה נוספת אחרת שכן תפגע, אולי היא תהיה מוגבלת. אבל אין היא תהיה מוגבלת?

זה מביא אותי לסעיף 5, שמדבר על שלילת זכויות יסוד של אנשים שמשרתים בצה"ל, וכן הלאה. נאמר כאן: "ובלבד

אני כולל גם את אלה המכונים "ביטחוניסטים", כמו חבר הכנסת בריזהר, שלעיתים הם גרועים גם מן הגזענים.

ואכן, גם הצעת החוק הנוכחית נולדה כדי לעקוף את המכשול שמעכב זה שנים את חקיקת חוק יסוד: זכויות האדם והאזרח. ועיכובו של אותו חוק בא מאותם מניעים, כדי שלא יבוטלו חוקים ותקנות שיש בהם אפליה גזעית, רתית או לאומית, וכדי למנוע ביטול חוקים רחיים.

חברי הכנסת, בסעיף הראשון צריך לקבוע: מטרת חוק זה היא להגן על כבוד האדם וחירותו. נקודה. ומי שרוצה לעגן את ערכיה של המדינה בחוק יסוד, שיגיש בבקשה הצעה חדשה ששמה: חוק יסוד: ערכי מדינת ישראל היהודית.

אני רואה בהצעת החוק הזאת את הגישה הביטחוניסטית הממארת, שכופפת כל דבר לשיקולי ביטחון, שמעניקה זכויות בעירובן מוגבל, בתנאי שהביטחון קודם לכול: למשל, חברי הכנסת, בסעיף 5 או בסעיף 9 להצעת החוק, קשה לי להאמין, שהרי יוזמי החוק שייכים כעצם למחנה השלום ולגוש השמאל הנאור בכנסת. והאם אין זה חוק שנועד לדורי דורות כעצם?

אם כך, חברי הכנסת, הרי יש בחוק הנחה מובלעת, שאותם צורכי הביטחון המקודשים ילוו אותנו לעולם ועד. כלומר, אין סיכוי שיבוא פעם שלום, ונוכל להיות ככל העמים גם בחוקתנו. גם זה נובע מכאן, חברי הכנסת.

הלחץ והצורך להביא לחקיקה כלשהי בנושא זכויות האדם היסודיות עלולים לגרום לכך, שייחקק חוק יסוד שיביא להרעת המצב הקיים מבחינה חוקתית, בגלל סייגים וניסוחים של פשרות ואיזונים.

והנה אנחנו רואים, חברי הכנסת, שגם בהצעה שלפנינו כפי שהיא, קיימים כבר אותם פשרות ואיזונים, שבלעדיהם גם יוזמי החוק מעריצים כנראה שאין לו סיכוי לעבור. והסכנות הרובצות לפתחו של חוק כזה הן סכנות גדולות ועצומות.

בראש ובראשונה, קיימת סכנה שחוק יסוד כזה ייתן מעמד חוקתי משוריין לשורה ארוכה של חוקים דתיים וחוקים רעים בנושאים שונים, שפוגעים בזכויות היסוד של האדם והאזרח. חברי הכנסת, כשאני רואה, למשל, את האמור בסעיף 8, זוהי הפעם הראשונה בהיסטוריה הקצרה שלנו שרוצים לחוקק חוק יסוד משוריין, שיש בו סעיף המאפשר לשלול או להגביל את תוקפו. סעיף 9 להצעה, המכונה "צניבות החוק", חברי הכנסת, הוא בלבדו שערורייה, אומנם רק לתקופה ורק לפי מה שנדרש. אבל אני שואל: מי קובע את התקופה? מי קובע מה נדרש? האם תקופה של שנה מאסר מינהלי זו תקופה סבירה? האם השיטה הקיימת, שבה השב"כ קובע מה נדרש, זוהי השיטה שמציעי החוק ראו לנגד עיניהם?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
בית-המשפט העליון יקבע, לא השב"כ.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

אדוני, אתה יודע מי קובע מה היא תקופה נדרשת לעניין הזה. בית-המשפט קובע על-פי רוח החוק, אדוני, ולא על-פי דברים שהם כרום של עולם. נכון, בית-המשפט הוא לא ליברלי, הוא רואה את החוק לנגד עיניו.

חברי הכנסת, אני שואל אתכם: כשביל מה אנחנו צריכים היום חוק כזה? כולו מעוקר ומסורס, מוגבל ועלוב, הוא נתון לחסדי תקנות שעת-חירום וכפוף לשיקולים של ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, חוק המקדש את כל החוקים הרעים והתקנות הפסולות שנעשו עד היום ונותן להם כעת חותמת של כשרות לכל דבר.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אלא אם כן יש רוב, אפילו לא רוב מיוחס.

שבח וייס (העבודה):
בכל משטר שיש חוקה.

אליקים העצני (התחיה):

בסדר, זה לא היה עד עכשיו. אנחנו בעצם מתחילים מהלך של חוקה כתובה. זה לא דבר פשוט, וצריך לדעת מה אנחנו עושים פה. זה מהלך ראשון לקראת חוקה כתובה.

נשאלת שאלה, האם אני הייתי רוצה שהיום עם הנושאים האלה אפשר יהיה לרוץ כל שני וחמישי לבג"ץ? אינני בטוח בזה.

יש כאן אמות-מידה. למשל, מה זה "הנדרש"? תקנות שעת-חירום אפשר לחוקק בתנאי שזה לא יעלה על הנדרש. כל אחד ירוץ לבג"ץ לומר מה זה הנדרש. גם לא ברור לי, אם על-פי החוק הזה תקנות שעת-חירום המנדטוריות, שהן מכשיר חשוב מאוד להשלת הביטחון במצב חמור מאוד של טרור שאנחנו נמצאים בו, לא בטלות.

מאידך גיסא, מוצא חן בעיני, למשל, בחוק הזה סעיף 4(ב), שהוא מגן על יהודים, לא שאינני רוצה להגן על ערבים, אבל כולנו זקוקים להגנה. כתוב כאן: "לכל אזרח ישראלי ולכל תושב ישראלי החופש לבחור את מקום המגורים בישראל". היועץ המשפטי לממשלה ניסה לא מזמן למנוע מיהודים את החופש לבחור את מקום המגורים בעיר-דוד. לו היה חוק כזה לרשותנו, יכולנו להסתמך עליו.

אני שואל, אם ככה, מדוע אין פה הגנה על הרכוש? כתוב שלא מגבילים את חירותו של אדם במעצר וכן הלאה, מגינים על חייו, כבודו, גופו. איפה הרכוש? כדאי היה להוסיף את זה.

הייתי אומר כך, באופן אינסטינקטיבי יש לי נטייה להצביע בעד כל חוק המגן על זכויות יסוד של אדם, כל אדם. אולם לא הייתי רוצה לתת היום יתר פיקוח לבג"ץ על כל חוק שתחוקק הכנסת בנושאים ביטחוניים. די לנו באזיקים ביטחוניים שיש לנו עד היום הזה, שכבר ככלו את צה"ל וכבר ככלו את השב"כ וכובלים אותנו יום ולילה, כובלים את המשטרה בירושלים. הטרור חוגג, המרד הערבי חוגג, איננו זקוקים לכבלים נוספים. אם אפשר לנסח את החוק כך, שענייני ביטחון לא יהיו כפופים, אנחנו לא נעשה את בג"ץ לבית-משפט קונסטיטוציוני בנוסח אמריקני, המפקח על תחיקה כאן או דורש רוב מיוחס לתחיקה כאן — הייתי תומך בחוק. ענייני ביטחון לא הגיע זמנם. אסור להתעלם, לטמון את הראש בחול, אנחנו במלחמה. תודה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד ליכאי — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת ראובן ריבלין.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מאמין שמטרתו של יוזם החוק היא ראויה: אבל השאלה היא, האם התוצאה היא בהתאם לכך.

כל חוק בנושא זכויות האדם מעלה מייד את חשדם ואת התנגדותם של הדתיים, השמרנים, הימנים והטרנספריסטים. ושמענו את חבר הכנסת יצחק לוי בהצעת החוק. חוק יסוד — על אחת כמה וכמה, חברי הכנסת.

על כן, יש כיום קואליציה שאיננה מאפשרת חקיקת חוק בנושא זכויות האדם והאזרח. בתוך אותה קבוצת מתנגדים

בשם החופש, החירות וזכויות האדם. אני לא חושבת שלאזרח במדינה המגינה עליו יש זכות לפגוע בסיסודות שלה, ואני מדברת על פגיעה בסיסודות שלה, לא על פגיעה פה ושם באיכות החיים שלה אלא בעצם קיום המדינה, ואנחנו עדים לפגיעות כאלה. אני מצפה לחוקים שיגבילו את החופש הזה של האזרח ושל האדם — כפי שנאמר פה — לפגוע במדינה.

ואני אומרת, יש פה איזו כוונה להכפיף את התקנות לשעת-חירום לחוק הזה, דווקא בשעה שהמצב הביטחוני והקיומי של מדינת ישראל הוא של סכנה, שלא לדבר על מה שקורה מעבר ל"קו הירוק", מה שקורה ביהודה, בשומרון ובצוה, ומה שקורה לאזרחים בתוך-החוכה של מדינת ישראל.

אני חושבת שלא רק שלא זו השעה לחוק כזה, אלא זאת השעה לחוקים או לחוקיני חוקים שיגבילו את החופש שיש היום לאזרחים בתוך מדינת ישראל, יהודים כלא-יהודים, לפגוע בחירותה, וחירותה של המדינה היא גם קיומה של המדינה, היא גם ריבונותה של המדינה. לכן, אנחנו לא נצביע בעד החוק הזה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה. רשות הדיבור לאחרון הדוברים, חבר הכנסת רענן כהן. בבקשה.

רענן כהן (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ברצוני לציין מעל לכול, שאני תומך תמיכה מלאה בחוק זכויות האדם של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. דיברו כאן לפני, ועוד ידברו כאן אחרי, על יתרונותיו של החוק וגם על חסרונותיו.

אולי זה צירוף מקרים ואולי לא, חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו עולה לדיון כאן יומיים לאחר כזיון הדמוקרטיה על-ידי ראש הממשלה במרכז הליכוד. מחקרים וחוקרים רבים הוכיחו, שכאשר ממשלה או מפלגה נכשלות במעשיהן הן פונות אל הדמוגיה, אל הרגשות של ההמונים, כדי להסיטם נגד מפלגות או אישים המתנגדים להם ומסכנים אותם.

דרך זו הובילה מצד אחד לאנרכיה ומצד שני לדיקטטורה. צריך להזכיר לראשי הליכוד את משנתו של ז'בוטינסקי, אשר נהר מאוד בכבודם של מתנגדיו הפוליטיים ומעולם לא השתמש בלשון בוטה וחריפה, ואפילו דמוגית, כשם שעשו זאת אנשי הליכוד, ובעיקר ראש הממשלה.

הדמוקרטיה האמריקנית, למשל, התפתחה למה שהיא היום, לאחר שנקבעה למדינה האמריקנית החדשה חוקה, שבה הובטחו ערכי היסוד של האדם. נכון שחוקה זו לא מנעה, למשל, את העבדות בארצות-הברית, אבל היא אפשרה את ההתפתחות למצב שבו כיום כבודו של האדם, חירותו וחופש הביטוי שלו מעוגנים בחוקה זו.

לנו, במדינת ישראל, לצערי הרב, עד היום אין חוקה, וקיים ויכוח חריף ונוקב זה 40-שנה אם יש בכלל צורך בחוקה כזו. אצלנו יש מגילת העצמאות המבטיחה חירויות שונות, במיוחד חירויות דתיות. אך מגילת העצמאות, עם כל הכבוד לה ועם כל ערכה בעיני כולנו, אינה חוק ואינה חוקה. לכן, כל עוד אין לנו חוקה, אנו חייבים לעגן את זכויות האדם וחירותו בחוק-יסוד שיתקבלו בכנסת.

כבר נעשה רבות בתחום זה, אך לא מספיק. אומנם אי-אפשר להכניס אדם למעצר ללא הגבלה של זמן וללא גושפנקה שנותן לכך שופט, אך עדיין יש במדינה, יותר מן הסביר, מעצרי חינוס. אם נוטלים את חירותו של אדם שהוא

אני מבקש מיזמי הצעת החוק הזאת, אם הם באמת דואגים לכבוד האדם וחירותו, לוותר על החוק הזה.

אני מקווה, אדוני היושב-ראש, שסוף-סוף נגיע למצב שבו נוכל לחוקק חוק-יסוד להגנת זכויות האדם והאזרח, וכשנגיע ליום הזה, נחוקק חוק-יסוד שתוקפו יהיה מעל לכל החוקים שנחקקו בעבר, גם מטעמים של ביטחון המדינה וגם מטעמים של שעת-חירום, בכל עת שיש בהם כדי לפגוע בחירות האדם ובכבודו.

אדוני היושב-ראש, רק התקדמות לקראת שלום תכשיר את התנאים להגנת כבוד האדם וחירותו. מלחמה וחירות האדם הן שני דברים הפוכים שלא הולכים ביחד. ואילו כיום, חוק-יסוד לפי ההצעה שלפנינו עלול לחזור אלינו ככומרנו ויחסל או יפגע גם בזכויות המוכרות כיום בישראל.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לסיים ולומר, בקריאה הראשונה של הצעת חוק זו אנחנו מוכנים בכל זאת ללכת לקראת ולראות אולי עדיין אפשר לתקן, ולו במשהו, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. אם בקריאה השנייה ובקריאה השלישית יובא החוק כמות שהוא, אנחנו נתנגד לו. תודה.

הי"ר ש' דיין:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת ראובן ריבלין, איגנו. חברת הכנסת עדנה סולודר, איגנה. חברת הכנסת גאולה כהן, בבקשה. אחריה — אחרון הדוברים, חבר הכנסת רענן כהן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, מה שקרה לחוק זה, שהוא קצת בהיריון עם חוקה, חוקה שאיננה, וזה מסיבות שבעיני הן מוצדקות — לא הגיעה השעה במצב היום של מדינת ישראל, כשרוב אזרחיה בכוח נמצאים בפועל מחוץ לגבולות מדינת ישראל, ואנחנו מחכים להם. החוק הזה קצת בהיריון עם החוקה וקצת בהיריון עם תקנות לשעת-חירום. כשאני אומרת "קצת בהיריון עם תקנות לשעת-חירום" אני מתכוונת שלמשה החוק הזה ממגם בנושא, אבל מכפיף את התקנות לשעת-חירום לחוק הזה, חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

זה חוק שצריך להגן גם על מדינת ישראל. הוא בא להגן יותר על האדם, מפריד אותו במידה מסוימת מן המדינה, לא מפריד אותו על-ידי הסעיפים המילוליים, הוא אומר: מטרת החוק הזה היא להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן את ערכי של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית בחוק-יסוד, אבל בכלל הסעיפים האחרים הוא למעשה מגן פחות על המדינה ויותר על האדם, ובעיני אין שום מקום לעשות הבדלה בין השניים.

קראתי וחזרתי וקראתי את החוק הזה, דווקא מתוך רצון להבין את העובדה שיש ביקורת גדולה מצד חברי כנסת מן השמאל, שהחוק הזה לא מספיק להם מפני שהוא, כפי שאמרתי קודם לכן, גם בהיריון עם תקנות לשעת-חירום, והם רוצים לבטל אותן כלא היו; ובכל זאת, למרות הביקורת הזאת כולם הודיעו שהם יצביעו בעד החוק הזה. מדוע כולם — גם חבר הכנסת צ'רלי ביטון, שתקף אותו על קרבו וכרעיו, הודיע שהוא בכל זאת יתמוך בו, כי הוא רואה בו צעד אחד לקראת ההתפרקות של מדינת ישראל מהתקנות לשעת-חירום. וזאת הבעיה שלו.

אני חושבת שהיום אנחנו זקוקים בדחיפות לחוק שיגביל את חירותו של האדם לפגוע במדינה שלו. זה חוק שאנחנו זקוקים לו מאוד, כי היום אנחנו רואים פגיעה במדינת ישראל

הלא-ערכים. על הנייר הם אזרחים שווים-זכויות, אבל הצירוף של מצב מדיני של אי-שירות בצבא ושל דעות קדומות גורם קיפוח אמיתי לגביהם. רמת האבטלה אצלם גבוהה מן הממוצע בישראל, המשכילים בקרבם אינם יכולים למצוא תעסוקה במסגרת ממשלתית או ציבורית כמעט בכלל, הם מתקשים מאוד למצוא דיור בערים הגדולות, והם אינם מקבלים את התוספת לקצבאות הילדים המיועדת לכאורה ליוצאי-צבא ובעצם ליהודים בלבד בחברה הישראלית. זה אחד החוקים המכווערים ביותר, זה כתם בספר החוקים של ישראל, ואני מקווה מאוד שנשכיל בידך למחוק את הכתם הזה מספר החוקים.

אבל, גם הדמוקרטיה ברמתה הגבוהה ביותר, הדמוקרטיה שקיימת בישראל, שמופעלת לגבי האזרחים היהודים בישראל, היא דמוקרטיה לקויה, אפילו לקויה מאוד. במשך שנים אנחנו חיים בלי חוקה, בלי תחליף מתאים לחוקה, ומצד שני, במשך כל השנים הללו לא ביטלנו דבר אחד שהייתי אומר שהוא מן המפתיעים ביותר לכל מי שלומד את הפוליטיקה הישראלית, וזה מצב החירות. כמעט לא יעלה על הדעת שממשלה זמנית החליטה בשנת 1948 שיש בישראל מצב חירות ומאז המצב לא השתנה. כמעט לא יעלה על הדעת שאין בישראל לפחות שתי רמות חירות — רמת החירות הרגילה, אם אי-אפשר לבטל אותה, ורמת החירות המיוחדת. העובדה שיש שתי-חירות מתמדת במשך 43 שנה בישראל מאפשרת הרבה מאוד עיוותים, שלצדדי גם החוק המוצע לנו לא יוכל למחוק את כולם.

ההצעה שעומדת לפנינו לא תשנה הרבה עוולות. לצערי, היא גם לא תוכל למחוק את הפערים בין רמות הדמוקרטיה השונות הנהוגות תחת שלטון ישראל, אבל היא מחויבת, או חייבים אנחנו לתמוך בה, משום שהיא צעד אחד, קטן, קטן מדי, קטן ממה שציינו, אבל צעד אחד בדרך הנכונה, בדרך אל מימוש דמוקרטיה אמיתית בישראל בכל רמות האוכלוסייה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה. רשות הדיבור לשר המשפטים, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביקשתי את רשות הדיבור כדי למסור לבית, כפי שעשיתי בעת הדיון בקריאה הטרונית, את עמדת הממשלה בעניין החוק הזה. הממשלה החליטה לתמוך בהצעת חוק-ייסוד: כבוד האדם וחירותו, כפי שהוגשה בזמנה על-ידי חבר הכנסת אמנון רובינשטיין וכפי שהיא מוגשת לנו עכשיו על-ידי ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת. למעשה, כפי שנאמר, עיקרה של ההצעה הזאת לקוח מתוך הצעת חוק שהוכנה במשרד המשפטים ובממשלה, וחבר הכנסת אמנון רובינשטיין הגישה בזמנה והיא עברה בכנסת בקריאה טרומית: חוק-ייסוד: זכויות היסוד של האדם.

ההצעה המוגשת כאן איננה הצעה מושלמת. היא הצעה חלקית, שנועדה לענות על חלק מהשאלות הכרוכות בזכויות האדם, אבל ייתכן שהיטיח להעביר הצעת חוק שלמה יותר יימשך זמן רב יותר, אם כי גם תורה יבוא. אנחנו צריכים להסתפק בינתיים בהצעה חלקית המובאת כאן לפנינו. היותה של ההצעה הצעה חלקית איננה באה לפגוע, חסי-יחלילה, בחשיבותה ובערכה הרב של ההצעה הזאת כאשר היא תיהפך לחוק.

הצעה זו באה, ככתוב בה, להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית בחוק-ייסוד. השילוב הזה, המיזוג הזה של מדינה

בחזקת חף מפשע, אפילו ל-24 שעות, יש בכך משום השפלה ופגיעה. לפעמים זו פגיעה בשם הטוב אך הרבה פעמים זו פגיעה נפשית ממש. שרבים מתקשים להתגבר עליה.

אליקים העצני (התחיה):

איך החוק הזה יעזור לו?

רענן כהן (העבודה):

יעזור לו ויעזור לו. זאת הדרך הנכונה.

זכות האדם היא לא רק זכות לחופש, לביטוי, לפרטיות ולתנועה. זכות האדם היא גם זכות לעבודה, לחינוך ולקורת-גג. אני לא מתכוון לכך שחובתה של ממשלת ישראל היא ליצור יש מאין או להעניק דירות חנם לכל דורש. אני מתכוון לכך שמדינה מתקדמת חייבת ליצור תנאים לכך, שהאדם, ומדובר בעיקר במי ששייך לשכבות החלשות, יוכל להגיע למינימום מסוים הדרוש.

לחוק זה ערך חינוכי בראש ובראשונה, ואני מקווה מאוד שרוחו והערכים של חוק זה ילמדו בבתי-הספר ויהיו נר לרגלי דור העתיד של מדינת ישראל.

היהדות רואה באדם ערך עליון כי האדם נברא בצלם אלוהים. גם התורה העריכה מאוד את חירותו של האדם, ועבד שאמר "אכתבי את אדוני" ואני רוצה להישאר בעבדותי, הקע על-ידי דת משה.

היום לכאורה החוק המובא כאן ברור מאליו, אך אם לא נשמור על הערך החשוב הזה, ממש כשם שאם לא נשמור על ערכי הדמוקרטיה, יכולים לבוא מתוך האשפתות ומחורים שונים הצללים האפלים אשר יסכנו גם את חירות האדם וגם את הדמוקרטיה, לכן, כה חשוב לעגן את כבוד האדם וחירותו בחוק זה.

אני מכבד את חבר הכנסת אמנון רובינשטיין שהביא את החוק לכאן. אני מקווה שתהיה אחדות דעים בכנסת בעד קבלת חוק זה.

היו"ר ש' דיין:

תודה רבה.

חבר הכנסת רענן כהן, אומנם הכרזתי שאתה האחרון, אבל יש גם אחרון-אחרון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי ביילין, בבקשה.

יוסף ביילין (העבודה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בישראל קיימות בעצם שלוש רמות של דמוקרטיה. אבל אלה שלוש רמות נפרדות מאוד. האחת היא רמה של שלטון צבאי, ממשל צבאי, שהוקם לפני רבע מאה שנים, שהוקם לכאורה באופן זמני. איש ממצבי המדיניות אז לא חשב שזה יימשך כל כך הרבה שנים. היו כאלה שחשבו שצריך לספח את השטח, היו כאלה שחשבו שצריך להחזיר חלק ממנו או את רובו הגדול. אני לא מאמין שהיה מישהו שהאמין שבמשך שנים נשלט בכל כך הרבה אנשים, שמספרם מגיע היום כמעט ל-2 מיליונים, אנשים שאין להם זכות, לא להפגין, לא להתארגן, לא להקים מפלגות, לא להוציא עיתונים משלהם; שאפשר יהיה לסגור שם אוניברסיטה או בית-ספר בהינף יד, כאשר אלפי מעצרים מינהליים מתבצעים לגביהם כלי משפט, כלי שרבים מהם יודעים בכלל על מה נעצרו.

הדמוקרטיה השנייה שקיימת בישראל היא לגבי ערכי ישראל. הם חיים בעצם בין שתי רמות הדמוקרטיה, בין הרמה של השטחים לבין הרמה של הדמוקרטיה לאזרחי ישראל

זכותו של האדם קיימת, שלא יפגעו בחייו, בגופו ובכבודו. אבל לקבוע זכות להגנה — הדבר מטיל חובה על המדינה, יש לו משמעות תקציבית ויש לו משמעות של הקצאת משאבים, יש לו משמעויות רבות. אני חושב שהחלק השני מספיק, ולא צריך את החלק הראשון. נדמה לי שאנחנו מגזימים במשפט הזה, ואיני יודע לאן נתגלגל עם הפירושים האפשריים שלו.

עניין אחרון. במדינה שלנו, גם לפני החוק הזה, זכויות האדם מוגנות, ומוגנות היטב. לכושתנו, צריך לומר, מרבית זכויות האדם במדינה לא נקבעו עלידי המחוקק. אין תפקיד חשוב יותר למחוקק מאשר לקבוע את מגילת זכויות האדם. אבל המחוקק הישראלי, לצערנו ולבושתנו, התחמק ממילוי תפקידו זה. אחר כך באים ושואלים מדוע בית-המשפט התערב. הלוואי שימשיך להתערב, כפי שהתערב עד עכשיו, כי התערבותו זאת היא שקבעה בשורת פסקי-דין מאז קום המדינה ועד היום הזה מגילת זכויות מפוארת של האדם בישראל. זכויות רבות, שחלקן לא בא זכרן בהצעה זו, מטעמים שונים; חלקן מוזכרות בה. לכן יש לנו הגנה על זכויות האדם בפסיקת בתי-המשפט במשך שנים.

החוק הזה בא לחדש חידוש מעבר לפסיקה. ראשית, הוא מחזיר לכנסת את כבודה בכך שהיא עומדת ומתקנת את התיקון הזה, מחוקקת את החקיקה, שהיא תפקידה העיקרי. שנית, היא קובעת הגנה גם מפני שרירות של חוק שהתקבל והוא סותר ופוגע בזכויות אדם, והיא קובעת רוב מיוחס, רוב חברי הכנסת, 61 חברי כנסת, אם רוצים — — —

היו"ר ש' וייס:
זה רוב מוחלט, אדוני.

שר המשפטים ד' מרידור:
אני מקבל את התיקון. אכן רוב מוחלט.

אני הייתי בדעה, שצריך לקבוע רוב גדול יותר, מפני שאני חושב ש-61 הוא רוב קטן מדי כאשר מדובר בזכויות יסודיות כל כך, וכשמדובר לא בפגיעה מותרת בהם. שהרי מותר גם היום, גם לפי החוק הזה, לפגוע ולשלול את הזכויות האלה, לפגוע בהן ולשלול אותן, אם זה נעשה בדרך הראויה למדינה דמוקרטית, במידה שאינה עולה על הנדרש. בשביל זה לא צריך שום רוב מיוחס. פה מדובר על פגיעה שאינה הולמת מדינה דמוקרטית, אם יש כזאת, אם מישור יעלה פעם בדעתו, או במידה שעולה על הנדרש. אם רוצים דבר כזה, אני בכלל לא רוצה לראות אותו; אבל אם רוצים אותו, אני חושב שהרוב הנדרש צריך להיות רוב גדול יותר. כדי למנוע תיקון זה. הייתי מציע לוועדה לשקול זאת.

עד כאן הערותי. אני מברך על הצעת החוק הזאת. אני מקווה שבועדת החוקה, היודעת לפעול גם ביסודיות וגם בקצב ראוי, אפשר יהיה להשלים את החוק במהרה בימינו, ולפאר את ספר החוקים בחוק יסוד חשוב מאוד. תודה רבה.

היו"ר ש' וייס:
תודה רבה לשר המשפטים.

חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, בבקשה, אתה יכול —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
האם מותר לבעל ההצעה להשיב?

היו"ר ש' וייס:
כן, מותר לבעל ההצעה להשיב בקריאה ראשונה לבעלי הדבר.

יהודית דמוקרטית, הוא מיוזג חשוב. שעומד בבסיסה של הציונות.

אנחנו מדינה של העם היהודי, אבל אנחנו מדינה דמוקרטית. לא צריך לומר "אבל", מפני שאין סתירה בין שני המושגים האלה. אנחנו מדינה דמוקרטית גם מפני שאנחנו מדינה יהודית. ואנחנו דמוקרטים כיחסנו לכל אזרחינו ותושבינו — —

היו"ר ש' וייס:
סליחה, כבוד השר. חבר הכנסת מיערי וחברת הכנסת גאולה כהן, אני שומע אתכם מדברים, וזה מפריע.

שר המשפטים ד' מרידור:
— — אנחנו שומרים על השוויון ועל הזכות הדמוקרטית לכל אזרחיה ותושביה של המדינה, בלי הבחנה מטעמי מוצא, דת, גזע, מין וכיוצא באלה, למעט אבחנות הדרושות ומוזדקות על-פי העניין עצמו.

ההצעה הזאת באה גם לקבוע את מרכזיותו של האדם במשטר בישראל. הדבר הזה חשוב מאוד מול תורות משטרים אחרות, שבהן המרכז הוא המדינה. אנחנו מעולם לא האמנו בתורות האלה. אנחנו מאמינים בכך שהמדינה, החברה, המוסדות של הכלל נועדו לשרת את הפרט, ולא להיפך. מותר לחברה ולמדינה לשלול את זכויות הפרט או להגביל אותן רק בדרך של חוק, ולא בדרכים אחרות, ורק בדרך של חוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, ורק כאשר ההגבלה או השלילה נועדות לתכלית ראויה, לא לכל תכלית אחרת, ורק כאשר המידה שבה מוגבלת או נשללת הזכות היא המידה שאינה עולה על הנדרש.

אני חושב שהכלל הזה, הנקבע כאן בהצעה בסעיף 7, הוא כלל חשוב מאוד, וצריך אולי לומר משהו על העיקרון שמאחוריו.

זכויות היסוד של האדם, לרבות ההגנה על כבוד האדם וחירותו, אינן זכויות מוחלטות. ככל שהן חשובות, גם הזכות לחיים, גם הזכות לחירות, גם הזכות לכבוד האישי, כל אלה אינן זכויות מוחלטות. כל זכות צריכה להיות מאוזנת עם זכויות ואינטרסים אחרים של אנשים אחרים, של החברה ככלל. האיזון הנכון בין הזכויות האלה ובין האינטרסים האלה הוא הקובע את אופיה של המדינה, את אופיה של החברה, את מהותו של המשטר בה. בחוק הזה אנחנו קובעים את המרכזיות של האדם, משטר הומניסטי, ולכן חשיבותו רבה.

אני מבקש להעיר לסעיף 2 המוצע לפנינו, ואבקש שבוועדה יחשבו עליו מחדש בעת הכנתו לקריאה שנייה ושלישית. בסעיף 2 יש תוספת, והיא הרישאה שלו, שאנחנו לא הצענו אותה בהצעת חוק יסוד: זכויות היסוד של האדם. כתוב כאן: "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו". ההמשך של הסעיף מקובל עלי. בר נאמר: "אין פוגעים בחייו, בגופו או בכבודו של אדם כאשר הוא אדם". אני מאוד מהסס לכתוב בחוק יסוד את זכותו של האדם להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו. יש הבדל גדול בין שני הנוסחים, ואסביר מדוע.

מה משמיעה זכותו של האדם? איזו חובה עומדת מולה? מה החובה הקורלטיבית? האם חובת המשטרה וחובת המדינה לדאוג לו ולשטר? האם יוכל כל אדם לתבוע מהמדינה משטרה בסדר גודל כזה או בסדר גודל אחר? אינני מכיר עוד חוקה, ויתקנו אותי החברים או המציע, או בוועדה יתקנו אותי, שקובעת זכות אקטיבית לאדם וחובה אקטיבית על המדינה להגן על אותו אדם. עד היום לא ראיתי חוקה כזאת.

שהוא ירגיש את עצמו מוגן על-ידי החוקה, שידע מה הן זכויותיו גם כלפי נושאי שררה.

חברי הכנסת מהסיעות הדתיות, אין כאן כל קשר לנושאים שאתם העליתם.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

רבותי, יש כאן הצעת חוק, שהיא אומנם — נכון — מבקשת להביא קונסנסוס, כראוי בחוק-יסוד, אבל זאת הצעת חוק טובה. נשמעו הערות, שאנחנו נביא אותן בחשבון לקראת הקריאה השנייה והקריאה השלישית.

אני מבקש מחברי הבית לקבל את הצעת החוק הזאת לכבודה של הכנסת ולכבודו של האדם והאזרח במדינת ישראל.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים עכשיו להצבעה בקריאה ראשונה, על הצעת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. חברי הכנסת, אני אמתין חצי דקה; זה חוק חשוב, וככל שהתמיכה בו תהיה גדולה יותר, יהיה לו כוח מוסרי רב יותר. זו הצבעה מס' 5.

ה צ ב ה

כעד ההצעה להעביר את הצעת	
החוק לוועדה	— 40
נגד	— 10
נמנעים	— 1
ההצעה להעביר את הצעת חוק-יסוד: כבוד	
האדם וחירותו לוועדת החוקה, חוק ומשפט	
נתקבלה.	

היו"ר ש' וייס:

40 תומכים, 10 מתנגדים, אחד נמנע.

אתם רוצים שאני אוסיף את שמותיכם — חברי הכנסת עוזי לנדא, צחי הנגבי ויוסי גולדברג?

עוזי לנדא (הליכוד):

כן, אני נגד.

צחי הנגבי (הליכוד):

נגד.

יוסף גולדברג (הליכוד):

לא.

עדנה סולודר (העבודה):

כבוד היושב-ראש, אני בעד.

היו"ר ש' וייס:

שניים נגד. חברי הכנסת, החוק עבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט להמשך הטיפול, ברוב גדול מאוד: 40 בעד, 12 מתנגדים, נמנע אחד. חברת הכנסת עדנה סולודר, אני מוסיף את קולך בעד. תודה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בדבר אחד צדק חבר הכנסת אליקים העזני. זוהי בהחלט תחילתו של תהליך חיבור חוקה למדינה בפרק החשוב ביותר שלה: זכויות האדם. אני שמח על כך ששר המשפטים, שמהצעתו בממשלה שאוב חלק מהחוק הזה, נתן ביטוי לרעיון המרכזי הזה, וציון גם את העובדה, שזה כתם וחיסרון גדול מאוד שאנחנו במדינת ישראל, המדינה היהודית, המדינה המבוססת על התרבות שנתנה לעולם את המושג של זכויות אדם, לא חוקקנו חוק-יסוד: זכויות האדם.

רבותי חברי הכנסת, נשמעו כאן ביקורות רבות, ואני לא יכול להתייחס לכולן בגלל לחץ השעה, וחברים רבים רוצים לעזוב. אבל אני מוכרח לומר כמה דברים. ראשית, אמרו רבים מחברי, שזה לא טוב שאין מגישים את חוק-יסוד: זכויות האדם כולו במתכונת השלמה שלו. כולנו יודעים מה הסיבות לכך שהחוק הזה מצוי בוועדת החוקה אף שעבר ברוב גדול מאוד בכנסת בקריאה מוקדמת. כולנו יודעים מה היו האילוצים הפוליטיים. אל ניתמם.

השאלה היום היא השאלה שהציג חבר הכנסת נפאע, כאשר אמר שיש פתגם ערבי: לאדם רעב — גם חצי פרוסת לחם משיביעה. אני אומר לכם, מדינת ישראל רעבה לחקיקה בעניין זכויות האדם, ממש רעבה. הרעב הזה יגבר, הסיכוי שנקבל את כיכר הלחם כולה הולך ופוחת. לכן צריך לקבל את מחצית פרוסת הלחם הזאת, היא טובה מלא כלום.

גם לגופו של עניין אני חייב לומר לכם, חברים, שהצעת החוק הזאת טובה, היא עומדת בפני עצמה. היו כאן כמה אי-הבנות לגביה. אמרו חברים: מה לעניין השוויון. הרי ברור: שההצעה הזאת, בתוכה, טומנת בחובה את רעיון השוויון בכל מה שנוגע לכבוד האדם וחירותו. אין כאן סעיף שוויון כללי, נכון, מכיוון שסעיף השוויון הכללי הזה היה אכן הנגף, המכשלה שבגללה אי-אפשר לקבל את הצעת החוק הכוללת.

שנית, חברי הכנסת מהסיעות הדתיות טענו, שיש כאן פגיעה בסטטוס-קוו בענייני דת ומדינה, ובעיקר בנושא השיפוט הרבני ומועצות דתיות. סגן שר הבינוי והשיכון הרב רביץ אמר, שיש כאן כאילו אפשרות של חיוב אוכלוסייה חרדית לשאת בתוכה תנועה בשבתות.

רבותי חברי הכנסת, לא מיניה ולא מקצתיה. הרי כל ההצעות, לרבות ההצעה שעיכדה ועדת משנה בראשותה של חברת הכנסת שולמית אלוני, הודיעו במפורש שלדאבונם ולדאבוננו אנחנו לא נוגעים בנושא הזה. אין כוונת החוק לגעת בכך. אם יש צורך להבהיר זאת על-ידי קבלת ניסוח שונה, נעשה זאת, אבל אין צורך בכך.

אני מוכן לשכנע כל חבר כנסת, שהצעת החוק הזאת נועדה לעשות דבר אחד. אני רוצה לצטט כאן מה שאמר חבר הכנסת בגין בכנסת הראשונה בנושא הזה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

בגין האמיתי.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חבר הכנסת בגין, אביו של חבר הכנסת בגין היושב כאן מולנו. בגין pere, ולא בגין fils.

הוא אמר: אנחנו רוצים במדינה חופשית, אנחנו רוצים במדינה שבה האזרח יוכל לגשום את אוויר החירות שבה והוא יהיה בעל ביתו, שכבודו לא ירמס על-ידי נושא השררה,

ו. הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ב — 1991* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

המוצע בא להרחיב את איסור האפליה לגבי כל המעמד האיש של אדם, דהיינו לא רק היותו של אדם הורה או נשוי, אלא גם היותו רווק, גרוש או אלמן.

תיקון חשוב אחר, רבותי חברי הכנסת, אוסר אפליה מחמת נטייתו המינית של אדם. והכוונה לאוכלוסיית ההומוסקסואלים והלסביות. נטייתו המינית של אדם מונעת ממנו לעתים קרובות קבלת עבודה מסוימת, או גורמת לפיטוריו. קבלת הצעת החוק תתרום, כך אני מקווה, למתן יחס שוויוני לנשים ולגברים ללא תלות בנטייתם המינית, תאפשר להם לחיות לפי נטיותיהם המיניות כאזרחים שווים לכל דבר, ותעניק להם את ההגנות המשפטיות שזוכה להן כל ציבור אחר.

אדוני היושב־ראש, יש הסתייגויות לחוק. אבקש, לפי הנוהל, לאפשר למסתייגים לנמק את הסתייגויותיהם, ולאחר מכן — להעמיד את החוק להצבעה כדי לאשרו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר ש' וייס:

תודה. אני מודה מאוד ליושב־ראש ועדת העבודה והרווחה.

לסעיף 2 יש הסתייגות של חבר הכנסת ורדיגר וחבר הכנסת פלדמן. חבר הכנסת משה זאב פלדמן, האם אתה מבקש לנמק את הסתייגותך?

משה זאב פלדמן (אגודת ישראל):
כן.

היו"ר ש' וייס:

בבקשה. לכל מסתייג יש חמש דקות לכל היותר.

משה זאב פלדמן (אגודת ישראל):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מוכרח לומר ליושב־ראש ועדת העבודה והרווחה, שבמידה מסוימת התאכזבתי. אחרי שביקשת ממני לשבת ולהאזין, ציפיתי למשהו חשוב יותר, ענייני יותר. על כל פנים, בקשר להצהרה שלך בנוגע אלי, אינני רוצה להתייחס לזה כלל. עוד חזון למועד. מי שירצה לשמוע, מי שמסוגל לשמוע דעה אחרת ואינו נגוע במין פנטיות חשוכה מימי הביניים — בהחלט עוד חזון למועד, אנחנו נשמיע, נסביר, ואני בטוח שכל אדם נאור ופתוח יסכים ויודה בצדקת דברי.

עכשיו לנושא ההסתייגות שלי. רבותי, אני חושב שמיותר לנמק. כל אדם שיש בו עדיין קורטוב של הגינות, של מוסריות, לפחות חלקיק, מבין בעצמו עד כמה הניסוח של החוק הזה, במיוחד סעיף 2, הוא שלילי, אנטי־מוסרי ופוגע ביסודות המוסריות של עמנו, ויצביע נגד.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. אחרי סעיף 2, יש הסתייגות של חברי הכנסת צבן, וירשובסקי ואורון. חבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני מוותר על ההנמקה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, היטיבה ליושב־ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר, להסביר

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר־יומנו. אני מבקש להקשיב. לפנינו הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ב — 1991, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תציג את החוק לקראת הקריאות האלה ליושב־ראש ועדת העבודה והרווחה, חברת הכנסת אורה נמיר. בבקשה. אבקש לא להפריע. חברי הכנסת, אני לא רוצה לקרוא בשמותיכם, כי זה קבל עם ועדה. אולי אפשר לא להפריע, במיוחד לא לחברת סיעתכם?

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, אני מחבבת להביא בפני הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ב — 1991.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני מבקש מהסדרנים לסייע לי לסגור את הדלתות. הלוכי פעיל מאוד, והוא ממש מתפרץ ברעם לחוך המליאה.

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

מאחר שהצעת החוק, רבותי חברי הכנסת, דנה בנושא שהוא אפליה מחמת נטייה מינית — חבר הכנסת פלדמן, אני מבקשת שתמתין אולי שתי דקות, אם אני יכולה לבקש ממך.

להצעת החוק הזאת יש הסתייגות, בין היתר, לחברי הכנסת ורדיגר ופלדמן. אדוני היושב־ראש, אינני רוצה לבקש לאחר מכן את מתן הזכות לחשובה, אבקש הערה — —

היו"ר ש' וייס:

את רשאית.

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

בחרתי בדרך הזאת.

אני מבקשת לומר כאן הערה לחבר הכנסת פלדמן. חבר הכנסת פלדמן, אותי אתה מצחיק. אינני מכינה על מה הרעש ועל מה המהומה שקמה סביב דבריך. לא אתה תקבע את מעמדן של הנשים בישראל.

מה שמדאיג אותי, רבותי חברי הכנסת, ואני אומרת זאת כחברת הכנסת 17 שנים — שיש בקרב חברי הכנסת, בהחלט לא כולם, החובשים את ספסלי הסיעות החילוניות, וצר לי שאינני יכולה לפסוח גם על חברים מספר כסיעה שלי, שחושבים ומתנהגים כמוך. זו הבעיה של מעמד האשה, ולא מה אמרת ומה אתה אומר ומה אתה תגיד, חבר הכנסת פלדמן.

חברי הכנסת, את הצעת החוק האמורה יזמו חברי הכנסת מרדכי וירשובסקי, חיים אורון, נאוה ארד, אברהם פורז, ראובן ריבלין ואברהם שוחט. הדיון המוקדם נערך במליאה ביום 5 בדצמבר 1990, והקריאה הראשונה נערכה ביום 18 בנובמבר 1991.

הצעת חוק זו היא התיקון הראשון המוצע לחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה מאז חוקק בשנת 1988.

לפי החוק הנוכחי אסורה אפליה בענייני קבלה לעבודה, תנאי עבודה, קידום בעבודה, הכשרה מקצועית ופיטורים, מחמת מינו של האדם, היותו נשוי או היותו הורה. החוק

* "דברי הכנסת", חוב' ז', עמ' 793; נספחות.

לעזור ליחידים, ייתכן מאוד שהיחידים האלה, הזקוקים להגנת החוק, לא יוכלו ליהנות ממנו. לכן התיקון הזה חשוב כל כך, ואני מציע לקבל את ההסתייגות.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. חברת הכנסת אורה נמיר, בבקשה.

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להתייחס להסתייגות של חברי הכנסת צבן, וירשובסקי וחיים אורון. משני טעמים לא מקובלת עלי ההסתייגות, וקיימנו על כך דיון מעמיק בוועדה.

בשעת חקיקת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, ב-1988, נתנו את הרשות הגורפת, החשובה, לארגוני הנשים. הניסיון מלמד, שמספר התביעות שהוגשו עליי ארגוני הנשים קטן כל כך, שהוא שואף לאפס, כמעט איננו קיים.

שנית, לשתי האוכלוסיות שבהן מדובר היום — אוכלוסיית ההומוסקסואלים ואוכלוסיית הלסביות — אין ארגון יציג אחד, אלא לכל אחת מהן יש ארגונים מספר, וזה מספר שגם יכול ללכת ולגדול. חבר הכנסת צבן, אתה יודע לא פחות ממני, שאם אנחנו ניתן מעורבות לכל אותם ארגונים, שעושים עבודה מבורכת, זה יכול להכביד בצורה משמעותית מאוד על בתי-הדין, ואנחנו נצא נפסדים יותר מאשר נשכרים.

אני אומרת כאן את דעתי. הכנסת תביע את דעתה בהצבעה. אלה היו השיקולים שבנינו לא קיבלנו בוועדה את ההסתייגות וקיבלנו את ההצעה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

יש לי רק שאלה.

היו"ר ש' וייס:

בבקשה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

כאשר את מתנגדת, האם את מביאה בחשבון, שהפרוצדורה היא שהארגון לא מופיע באופן מידי, ישיר, לפני בתי-הדין? הוא פונה לבית-הדין, בית-הדין יכול, לפי העניין ולפי הארגון, לקבוע: א. אם הארגון יופיע: ב. באיזה שלב הוא יופיע ואיך הוא יופיע.

אורה נמיר (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

מניסיוני ולדעתי זה יסרב לבצורה קשה מאוד את העבודה של בתי-הדין, והתורים של אנשים שירצו להגיע לשמיעת תיקם יביאו לעיוות דין נורא.

אבל שוב, חבר הכנסת צבן, נעמיד זאת להצבעה, ומה שתחליט הכנסת יהיה מקובל.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעה על הצעת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), התשנ"ב—1991, בקריאה שנייה וקריאה שלישית.

נצביע עכשיו בקריאה שנייה, חברי הכנסת. לסעיף 1 אין הסתייגויות. מי תומך בסעיף 1 בקריאה ראשונה? מי נגד? זו הצבעה מס' 6.

ה צ ב ע ה

— 32

בעד סעיף 1

— 4

נגד

— אין

נמנעים

סעיף 1 נתקבל.

את חשיבות החוק, אנחנו עוסקים בתיקונו של חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה ובהרחבתו, ואני מצטרף לברכה ליוזמי החוק, חברי הכנסת אורון, וירשובסקי, ארד, פורז, שוחט וריבלין. אני מבקש לומר על מה ההסתייגות שלי, ואני מבקש את תשומת לבכם, כי כמו שקורה במקרים לא-מעטים — מלשון ההסתייגות העניין לא תמיד ברור.

חברי הכנסת, החוק במתכונתו הנוכחית, בסעיף 13, מאפשר לארגוני נשים להופיע בפני בתי-הדין לעבודה שעה שמתבררת תובענה על-פי החוק הזה, כלומר, במתכונתו הנוכחית — תובענה בנושא של אפליית נשים. יש לנו ארגוני נשים רבים, ובית-הדין, על-פי שיקול דעתו, קובע איזה ארגון נשים יופיע במקרה הנתון ומה יהיו סדרי הופעתו. זה נותר על-פי החוק לשיקול דעתו של בית-הדין.

היום אנחנו מרחיבים את החוק, ושוללים אפליה של אנשים בשל נטייה מינית, הומוסקסואלית או לסבית. לאנשים הללו יש ארגון משלהם. אני שואל, מדוע הארגון הזה לא יוכל לבקש את רשות בית-הדין להופיע בפניו ולהציג את עמדתו, כמו ארגון הנשים, ובית-הדין יחליט האם הדבר ראוי או לא? מדוע, למשל, האגודה לזכויות האזרח לא תוכל להופיע ולבקש מבית-הדין, ובית-הדין יחליט אם יופיע הארגון או לא? שהרי לא נעשה מלאכה שלמה אם את אותם יסודות הקיימים בחוק לגבי אפליית נשים, לא נחיל לגבי אפליית מסוגים אחרים, שעכשיו אנחנו עומדים להכניס לחוק. לכן אני מבקש לתמוך בהצעה הזאת.

אבל אינני יכול לרדת מהדוכן בלי לומר לחבר הכנסת זאב פלדמן, שהדברים שהוא עושה ואומר בפרשה הזאת של הנשים ככלל, ושל חברות הכנסת במיוחד, הם דברים שהבית הזה איננו יכול לסבול אותם. ואני אומר: כבוד לעובדת המדינה הגברת תמר פנחסוביץ, שנטשה בטריקת דלת את אולם ועדת הכספים כמחאה על מה שאמרת. אחר כך אתה מנסה לומר לנו, שזה היה מילתא דבדיחותא? נשים לך במילתא דבדיחותא ונאמר לך, שכנראה רק אדם שחולם כלילה על חתולות מין, יכול לצאת לו כל הוֹמֵן מהפה כלפי חברות כנסת "חתולות, חתולות". נצור לשונך, חבר הכנסת פלדמן, כשאתה מדבר על נשות ישראל ככלל, ועל חברות הכנסת ככלל זה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת צבן, חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, בבקשה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בתור אדם שהביא את החוק הזה בקריאה טרומית ובקריאה ראשונה, אני גאה היום להצביע בעוד כמה דקות, יחד עם חברי שעבדו על החוק הזה, שהוא נדבך חשוב בחקיקה, וממשיך את החוק שקיבלנו קודם בקריאה ראשונה, חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

אני רוצה גם לכרך בהזדמנות זאת את חברת הכנסת אורה נמיר, שבתבונתה השכילה להביא את החוק מהר לקריאה שנייה ושלישית.

אני רוצה להצטרף למה שאמר חבר הכנסת יאיר צבן לגבי ההסתייגות שלו, שלי ושל חבר הכנסת אורון לגבי סעיף 2. אנחנו קבענו את העיקרון, שכבר הוזכר, אבל כדי שנוכל ליישם את העיקרון, כדי שאנשים יוכלו לממש את זכותם על-פי החוק הזה, הם צריכים משענה, והגוף הזה שיש להם, הארגון שלהם, יכול לעזור להם בעת המערכה המשפטית. לא די להכניס סעיף בספר החוקים, צריך גם לממש אותו, והחוק הזה יצריך — כדי שאנשים יוכלו ליהנות ממנו — הופעה בבתי-הדין, בבתי-משפט, במערכות משפטיות. אם לא נאפשר לארגון

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

ההצעה של חברי הכנסת י" צבן, מ' וירשובסקי
וח' אורון אחרי סעיף 2 לא נתקבלה.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת ביטון, נוסף את קולך. 32 תומכים, ויחד עם
חבר הכנסת ביטון — 33, ארבעה מתנגדים, אין נמנעים.
הסעיף אושר בקריאה שנייה.
לסעיף 2 יש הסתייגות משותפת של חבר הכנסת ורדיגר
וחבר הכנסת פלדמן. מי בעד ההסתייגות? מי נגד? זו הצבעה
מס' 7.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חברי הכנסת

א' ורדיגר ומ"ז פלדמן

לסעיף 2 — 5

נגד — 32

נמנעים — אין

התיקון של חברי הכנסת א' ורדיגר ומ"ז

פלדמן לסעיף 2 לא נתקבל.

היו"ר ש' וייס:

בעד — 5, 32 מתנגדים, אין נמנעים. ההסתייגות נדחתה.
לפיכך אנחנו מצביעים על סעיף 2 כהצעת הוועדה. מי תומך
בסעיף 2 כהצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 2. כהצעת הוועדה — 35

נגד — 5

נמנעים — אין

סעיף 2. כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ש' וייס:

35 תומכים, חמישה מתנגדים, אין נמנעים. סעיף 2 אושר
כהצעת הוועדה.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים עכשיו להסתייגות אחרי סעיף
2, זו מעין תוספת של חברי הכנסת צבן, וירשובסקי וחיים
אורון. ההצבעה החלה, מס' 9.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה של חברי הכנסת

י" צבן, מ' וירשובסקי וח' אורון

אחרי סעיף 2 — 19

נגד — 19

נמנעים — 1

היו"ר ש' וייס:

34 תומכים, חמישה מתנגדים, אין נמנעים. אני מודיע
בזאת, שחוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון),
התשנ"ב — 1991, התקבל.

אני מבכר את היוזמים, ואני רוצה לברך את חברת הכנסת
אורה נמיר, יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה.

ז. שאלות ותשובות

היו"ר ש' וייס:

החקלאות לא הופיע. יש גם שלוש שאלות של שר החקלאות,
וגם הן לא תיענינה עכשיו.

חברי הכנסת, היינו אמורים לעבור עכשיו לשאלתא
בעל-פה אל שר החקלאות. אני מבין, שמטעמים ידועים שר

כן מתברר מן הסקר, כי מתוך 100,000 טונות פסולת רעילה שיוצרו בישראל בשנת 1990 הגיעו לאחר הסילוק רק 48,000 טונות, והשאר הוסתרו ככל הנראה על-ידי יצרנים שונים, וזאת בניגוד לחוק ולתקנות.

ברצוני לשאול:

1. האם השר מאשר את נתוני הסקר?
2. אילו כמויות של פסולת תעשייתית רעילה הועברו בשנת 1991 לאחר ברמת-חובב?
3. כמה כתבי אישום הוגשו עד כה על-ידי משרד כנגד יצרנים שהפרו את החוק בהקשר זה?
4. כיצד פועל משרד להבטיח סילוק פסולת רעילה על-ידי היצרנים לאחר ברמת-חובב כחוק?

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

1. ממצאי הסקר המוזכר בשאלתא אינם מקובלים על המשרד לאיכות הסביבה. הסקר בוצע ללא עבודה בשטח והנתונים הכלולים בו אינם מבוססים. המשרד בדעה שממצאי הסקר חייבים לעבור אימות לפני שניתן יהיה לאמץ. דעה זו מקובלת גם על מועצת המנהלים של החברה, ולכן מפליא הוא שמקורות בחברה טורחים להפיץ נתונים לא-בדוקים כמו אלה המצוטטים בשאלתא.

2. לאחר הפסולת הרעילה ברמת-חובב הועברו במשך 11 החודשים ינואר – נובמבר השנה כ-39,000 טונות פסולת. זאת לעומת 44,500 טונות בחודשים המקבילים אשתד. לכאורה, זו ירידה של כ-14% בכמות שהגיעה לאחר, אולם, יש להביא בחשבון, כי השנה איברה החברה את הלקוח הגדול ביותר שלה, שהזרים מדי שנה כ-20,000 עד 25,000 טונות חומצות, וזאת מאחר שהוא מפנה היום חומצות אלה לשימוש חוזר במפעל פוספטים בנגב, והעניין הזה הוא לברכה. למעשה, חלה השנה עליה בכמות הפסולת ובמספר הלקוחות של החברה, בהשוואה לנתוני השנה הקודמת.

3. משרדנו פועל בנושא הפסולת הרעילה, כמו גם בנושאים אחרים, באמצעים רבים ומגוונים. הגשת כתבי אישום היא האמצעי האחרון, ואנו פונים אליו רק במקרים קיצוניים.

נושא סילוק הפסולת הרעילה נמצא במוקד הפעילות של כל רכזי נושא החומרים המסוכנים במחוזות, וכן בפעילות מרכזי התעשייה ואיגודי הערים לאיכות הסביבה וביחידות הסביבתיות ברשויות המקומיות. המדד ליעילות פעולתם הוא הגדלת החומרים המגיעים לאחר והגדלת מספר הלקוחות המפנים את הפסולת לאחר ברמת-חובב.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

סליחה, אדוני אמר כמה כתבי אישום הוגשו?

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

לא.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

למה?

היור' ש' וייס:

חבר הכנסת צבן, תהיה לך הזדמנות לשאול שאלה נוספת.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, אני שואל שאלה פשוטה: כמה כתבי אישום הוגשו? זוהי שאלה מס' 3. אני שמעתי עכשיו תשובה מעניינת ורחבה מסגן השר, שאני רואה עצמי ידיר לו, אבל

לכן, אני מזמין את סגן השר לאיכות הסביבה, חבר הכנסת יגאל ביבי, להשיב על שתי שאלות. יעלה ויבוא, בבקשה.

4404. טיהור מי שופכין

חבר הכנסת ע' זיסמן שאל את השר לאיכות הסביבה ביום כ"ו בכסליו התשנ"ב (3 בדצמבר 1991):

ירושלים היא העיר הגדולה היחידה בארץ שאינה מטהרת את שפיה כמעט אלא מזרימה אותם לערוצי הנחלים. רק חלק קטן מטוהר בתחנה בעין-כרם, והשאר זורם לעבר השפלה.

ברצוני לשאול:

1. האם קיימת תוכנית ארצית לטיהור מי שופכין ולשימוש ממוחזר במים אלו?
2. מה היא העלות הכלכלית של הקמת מפעלים אלו?
3. האם מתוכננת הקמתה של תחנה לטיהור מי השופכין בירושלים?

תשובת סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1—3. שופכי ירושלים מוזרמים לעבר ארבעה מוצאים. במערב מוזרמים השפכים לערוצי נחל-רפאים ונחל-שורק, המתמזגים בהמשך הזרימה ונשאבים למאגרים המשמשים להשקיה. במזרח נעשית ההזרמה לערוצי נחל-קרדון ונחל-אוג, ולא נעשה בהם שימוש חוזר.

כמות השופכין המופנית לאגנים המערביים נאמדת ב-14 מיליון מ"ק לשנה. לאגנים המזרחיים מופנית כמות של כ-3 מיליון מ"ק לשנה. בפועל, הזרימה גדולה יותר כתוצאה מחיבור מערכות שפכים של יישובים נוספים — גבעון, בית-לחם, מעלה-אדומים ואחרים.

עיריית ירושלים הכינה תוכנית-אב להקמת כמה מכונים לטיפול בשופכי העיר והיישובים הסמוכים לה. במקביל הוכנה גם המסגרת הכספית לזימון הפרויקט. פרק הזמן לביצוע מוערך על-ידי העיריה ב-11 שנה, דבר שהמשרד לאיכות הסביבה אינו מסכים לו ופועל לקיצורו.

יש להניח כי השופכין המוזרמים מערבה ימשיכו להיות מנוצלים לחקלאות כאזור צרעה. לנומת זאת, לא נמצא עתה שימוש לשופכין המופנים מזרחה ומגיעים לצפון ים-המלח. המשרד לאיכות הסביבה פנה לנציבות המים בבקשה לקדם פרויקטים לאגירה ולניצול הקולחין המטוהרים, אך לא נענה. עד עתה, עלות המכונים לטיהור השופכין מוערכת על-ידי עיריית ירושלים בכ-75 מיליון דולר.

הוריתי השבוע ליועצת המשפטית במשרד לפיתוח בהליכים משפטיים נגד עיריית ירושלים בגין התעלמותה מנושא הטיפול בשופכין.

4445. סילוק פסולת רעילה

חבר הכנסת י' צבן שאל את השר לאיכות הסביבה ביום ג' בטבת התשנ"ב (10 בדצמבר 1991):

מסקר שפורסם על-ידי החברה הממשלתית לשירותי איכות הסביבה עולה, כי כ-52,000 טונות פסולת תעשייתית רעילה ומסוכנת נעלמו בדרך לאחר הסילוק ברמת-חובב.

מן הסקר עולה, כי קיים פער גדול בין כמויות הפסולת הרעילה המיוצרת בישראל לבין הכמויות המגיעות בפועל לאחר הסילוק ברמת-חובב בנגב.

לא נאמר על-ידו כמה כתבי אישום הוגשו. על מה הוא הואיל להשיב כאן?

היו"ר ש' וייס:

אני מתאר לך, שסגן השר יודע, שלחבר כנסת יש הקצבה של 26 שאלות במשוב, והוא הרגיש שאתה בשאלתך אחת כולל 26 שאלות, ולכן החליט קצת לצמצם.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
לא, אדוני — — —

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

אני תיכף אשיב לך, רק אסיים תחילה את התשובה על השאלתך.

4. הפעולה הראשונה של המשרד לאיכות הסביבה בנושא זה היתה התקנת תקנות במסגרת חוק רישוי עסקים ופקודת בריאות העם, המחייבות כל יצרן פסולת חומרים מסוכנים לפנותה לאחר לסילוק הפסולת הרעילה ברמת-חובב. עם כניסת חקנות אלה לתוקף, לפני כשנה, פעל משרדנו לאכיפת פינוי פסולת זו.

עלי להדגיש, כי פעילות זו מוצגת לאחרונה בצורה מעוותת בתקשורת על-ידי גורמים מסוימים בחברה לשירותי איכות הסביבה, וזאת ללא כל הצדקה ומניעים פסולים. פרסומים בלתי אחראיים אלה גורמים נזק לנושא החשוב של סילוק פסולת חומרים מסוכנים בישראל ולחברה עצמה. אני מקווה שפרסומים אלה ייפסקו בקרוב.

לגבי השאלה שלך, היות שיש כמה גורמים הפועלים בנושא זה, גם פקחי המשרד שלנו, גם היחידות הסביבתיות, גם האיגודים, גם חלק מהרשויות המקומיות — הנושא עדיין לא ברוק, כל הנושא של אכיפה דרך קנסות ומשפטים.

בתקנות של רישוי עסקים, וזה הדבר החזק ביותר שלנו, אנחנו מקפידים עכשיו להכניס ברישוי העסקים הוראות ברורות, שחייבים לקחת את הפסולת הרעילה למקום שאליו צריך לקחת אותה.

היו"ר ש' וייס:

תודה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת צבן, בבקשה.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, אדוני סגן השר, העניין הוא באמת בשאלה מס' 3 קודם כול, כלומר בנושא האכיפה. אני מבקש מסגן השר לבוא לכנסת בהזדמנות קרובה ולדווח מה אתם עושים ברצינות כדי לאכוף את החוק. הרי בהטפות מוסר לא סגי. מוכרחים להרחיע את המפעלים הנוהגים בזלזול בבריאות הציבור ומפזרים פסולת רעילה בצורה לא ראויה.

אשר למידע, החברה לשירותי איכות הסביבה מוסרת מידע, שאתם הכשלם חווה עם תע"ש, ובגלל זה לא מגיעה פסולת רעילה לרמת-חובב. יש סתירה באינפורמציה. אדוני, אולי תעשו סדר במערכת גם מבחינת המידע?

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. בבקשה, אדוני סגן השר.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

אני רוצה לומר לחבר הכנסת צבן את האמת, והיא לא נעימה. אני אומר אולי משפט חמור: אין למשרד שלנו שליטה על החברה לשירותי איכות הסביבה.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
זה חמור מאוד.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אני כבר חמישה חודשים מנסה לעשות סדר בחברה ואינני מצליח.

יאייר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
למה? למי יש שליטה?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
זה כמו בממשלה.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

יש שליטה ליושב-ראש החברה. אני לא יכול להדיח אותו. אין לי רוב של אנשים ממושמעים בדירקטוריון. יש לנו שלושה דירקטורים שלי, אבל הם מיעוט. ניסיתי להכניס לחברה אנשי מקצוע נוספים, אבל זה מתעכב כי אין לי מי שיחתום על המינויים של הדירקטורים. אין לנו, למשרד, רוב בחברה הזאת. יושב-ראש החברה רוצה להיבחר לכנסת, ולצדדי, הראש שלו — אני אומר זאת, כי זו הרגשתי — — —

אלי דיין (העבודה):
מי זה?

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

מיכאל רצון, מיקי רצון, שהיה בעבר יושב-ראש צעירי הליכוד. אין לי שליטה עליו, הוא מצפצף עלינו. הוא ככוונה מרגה אותנו כדי שנגיב בעיתונות וכדי שהוא יתפרסם. הדבר חמור. אני פניתי לרשות החברות הממשלתיות, פניתי אל שר האוצר ואמרתי לו, שאנשי המקצוע לא שולטים בחברה הזאת. אתה צודק.

אברהם שריר (הליכוד):

סליחה, אתה תוקף כאן אדם שאיננו נוכח, בלי שהוא יוכל להשיב. זה דבר לא מקובל.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

אני אגיד לך למה אני תוקף אותו, חבר הכנסת שריר. זה בחור חצוף, שבמשך חודשים מנסה לגרות אותי — ולי יש סבלנות רבה — ללכת לעיתונות, ללכת ל"העולם הזה" ולהפיץ שמועות שווא ושקרים; יושבים שם ד"ר ברנר, ד"ר ברזילי, אנשים מקצועיים מאוד, והוא מצפצף עליהם ועושה מה שהוא רוצה. הוא הפך את החברה למטה בחירות שלו. חמור מאוד מה שהבחור הזה עושה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה על חשבון בריאות הציבור.

ראובן ריבלין (הליכוד):

לא יעלה על הדעת לעשות דבר כזה, לתקוף איש שאיננו נמצא פה — — —

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

אין לי שליטה על מה שעושה הבחור הזה.

אלי דיין (העבודה):
זה חמור מאוד.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — —

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני מבקש שלא להפריע.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

אני מקווה שנוכל להכניס דירקטורים נוספים לחברה ולעשות בה סדר. פניתי לרשות החברות, אפילו למכור את החברה הזאת, להפריט אותה, כי כך זה לא יכול להימשך.

שריר. לא ייתכן לעשות פה ליניץ' ציבורי לבן-אדם. אני מבקש מאדוני היושבי-ראש גם להגן על אותו עובד ציבור ולומר, שעדיין לא שמענו את מה שהוא אמר. הדברים נאמרו גם בטלוויזיה, כאשר עם ישראל כולו שומע. אדם מוציא דיבתו של אחר.

היו"ר ש' וייס:

לא, זה היה לאחר מכן.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אני מקווה שזה נאמר לאחר מכן.

היו"ר ש' וייס:

לא, אני בטוח.

ראובן ריבלין (הליכוד):

על כל פנים, אני בהחלט מוחה. סגן השר אמר את אשר אמר ולא יכולתי לבוא ולצעוק חמס. אמרתי שזה לא יעלה על הדעת. מעבר לזה, אדוני היושבי-ראש, אני מציע שנבצע את העבודה שאתה מזמין אותה. יעשה זאת אותו חבר שנפגע ואותם חברים שלו שרואים עצמם פגועים בפגיעתו.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, נשמע עוד עמדה אחת או שתיים ולאחר מכן נסכם את הנושא. חבר הכנסת רן כהן: אחריו — חבר הכנסת אליקים העצני: אחריו — חבר הכנסת אלי דיין. כל אחד ידבר בקיצור, נסיים את הפרשה ונראה מה שנעשה כאן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושבי-ראש, כדי להיות הוגן, אני חושב, שהדברים שאמרו חברי הכנסת שריר וראובן ריבלין יש בהם ממש. נכון הוא שהבמה של הכנסת לא יכולה להיות במה של התקפות שלוחות רסן על אדם שאיננו יכול להתגונן. אבל, כפי הנראה יש דברים שבאמת מגיעים לרמת קיצוניות חריפה ביותר. לכן באמת מה שצריך לעשות זה שמר מיכאל רצון ימסור את תגובתו ואחד השרים של הליכוד ייתן את ההודעה בשמו, ויבוא לציין גואל.

אבל, דבר אחד אי-אפשר להכחיש, חברי, חברי הכנסת: אם סגן השר יגאל ביבי אמר דברים עם לבו ובויושר, כאשר הוא רואה ש-50% מהחומר הרעיל במדינת ישראל לא מגיע ליעדו — והדברים הללו מזיקים לאקולוגיה, לחיי המדינה לחיי האזרחים — גם את הזעקה של סגן השר ביבי צריך לשמוע.

אשר על כן, לעניות דעתי, צריך לקבל את שתי ההצעות שהיושבי-ראש הציע.

ראובן ריבלין (הליכוד):

עוד מעט יתחיל השר מודעי לצעוק כל היום — — —

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת רן כהן, אני מבקש שלא להתייחס להצעה שלי לגבי הצעה דחופה. אני חוזר בך. תעשו מה שאתם מכינים.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:

הוא הורס את המדינה.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת ביבי, אפשר לך להשיב. זהו נושא לגמרי לא גנרתי.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושבי-ראש, אם נעלה את הדברים בהצעה לסדר-היום או לא — זה ענייננו, אנחנו נראה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

היו"ר ש' וייס:

אני לא זוכר מיום שאני חבר כנסת ומיום שאני יושבי-ראש בישיבות, שעולה כאן איש הזרוע המבצעת — — —

קריאות:

— — —

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת רן כהן ופארס, אל תפריעו לי. אני רוצה להתייעץ אתכם בעניין הזה.

חסיין פארס (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אנחנו מברכים אותו על היישר שלו.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת פארס, אני רוצה לומר דברים באותו עניין. אל תפריע לי. באותו עניין אני רוצה לשאול אתכם משהו. לכן אל תפריעו לי. יש פה גם הערה של חבר הכנסת שריר.

אני לא זוכר, מיום שאני ממלא את תפקידי, שעולה איש הזרוע המבצעת ובצורה גלויה כל כך אומר דברים קשים על כך שמחבלים כעבודת הזרוע המבצעת. על-פי תקנון הכנסת, שר או סגן שר עונים על שאלות. פה לפנינו מקרה מעניין, שעל שאלתה אחת סגן השר משיב שהוא לא יכול לעשות, בגלל מה שהוא מתאר כחבלה בתוך המערכת. אני חשבתי: או להעביר את הנושא לטיפולו של יושבי-ראש הכנסת, או — אינני יודע, אולי אחד מכם יזוים הצעה דחופה לסדר-היום.

אברהם שריר (הליכוד):

אני מבקש להתייחס.

היו"ר ש' וייס:

כן. חבר הכנסת שריר, מה דעתך? אני רוצה לשמוע דווקא את דעתך. אל תפריעו לחבר הכנסת שריר. אני רוצה גם לשמוע עמדה אחרת. בבקשה.

אברהם שריר (הליכוד):

אני לא מכיר את פרטי הנושא. אבל לבוא ולחקוף בעוצמה כזאת אדם שאינו יכול להתגונן ואין לו אפשרות להשיב באותה מטבע — הדבר אינו מקובל עלי. פתוחות בפני סגן השר כל הדרכים בתוך הממשלה. הוא יכול בתוך הממשלה לטפל בנושא הזה. אבל לתקוף כך מעל דוכן הכנסת?

אני אומר שוב, שאיני מכיר את הנושא, איני מכיר את הדברים. אבל לבוא ולחקוף אדם שלא יכול להתגונן — אני לא זוכר דבר כזה בכל שנות כהונתי בכנסת. אדוני היושבי-ראש, במקום להעיר לו — אתה מזמין הצעה לסדר-היום. תסמוך עליהם שהם יכולים לעשות דברים לבד.

היו"ר ש' וייס:

אני לא חושב שאני יכול לצנזר דברים. אמרתי מה הן שתי הדרכים הקיימות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, שמעתי את סגן השר, שדיבר סרה בחברי הטוב מיכאל רצון, בלי שהייתה לו יכולת להתגונן. אני הבנתי שהוא אמר את אשר אמר, והתכוונתי לפנות אל מר מיכאל רצון עם הפרוטוקול ולהגיש הצעה לסדר-היום בנושא הזה. אני רק מבקש, אדוני היושבי-ראש, נאמרו פה דברים כאילו הם אורזים ותמימים, משפט נחרץ על-ידי התובע שהוא גם השופט, שהוא גם המעניש. אני תומך במה שאמר חבר הכנסת

היור"ר ש' וייס:
זה עניינכם.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הפנייה ליושב־ראש והפנייה לראש הממשלה לתת את דעתו לעניין הזה, כאשר קצרה ידו של סגן השר, היא הכרחית במצב הנוכחי, ואני מבקש שהפנייה תהיה אל שניהם, אל ראש הרשות הפרלמנטרית ואל ראש הרשות המבצעת, כדי שיהיה טיפול נאות בעניין.

היור"ר ש' וייס:

תודה רבה. חברי הכנסת, ערכתי את הבירור הקצר הזה, ראשית כול, מפני שיש לנו זמן. שנית, מכיוון שאני בפעם הראשונה נקלע למצב שבו איש הזרוע המבצעת לא עונה על שאלתא כי מפריעים לו. אני צריך לברר זאת. נברר בקיצור ונחליט. חבר הכנסת העצני, בבקשה.

אליקים העצני (התחיה):

קודם כול, אני מצטרף לאמירה הזאת, שיש לתת לאדם להתגונן כאשר הוא הותקף בצורה כזאת. אבל מי שכאן דיבר הוא סגן השר. הרי סגן השר מופיע כאן בשם הממשלה.

היור"ר ש' וייס:
נכון.

אליקים העצני (התחיה):

אִי־אפשר לומר: ראובן ושמעון. לכאורה, כאשר סגן השר אומר את הדברים בשם הממשלה, אני מתפלא שהחברים הללו מן הליכוד — וזו ממשלת הליכוד, זו ממשלת השלטון — מפלגים פה את גישתם. כנגד זה, נכון שיש לתת לאיש איכשהו להסביר את עצמו או להתגונן. אני מציע, אם זה אפשרי, שהיושב־ראש יפנה את תשומת לב יושב־ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה, על־מנת שהוועדה תדון בעניין בהקדם ותזמין את כל הצדדים. כך זה גם יגיע אל מבקרת המדינה, אני, כחבר הוועדה, יכול לומר, שההליכים שם מהוגנים יותר, והם יותר מאשר נותנים לכל אדם כל אפשרות מכל בחינה שהיא. על כן זה מה שאני מציע ליושב־ראש לעשות.

אני מבקש להביע את הערכתי ליושב־ראש שעייכב את הקריאה, הבין את חומרת הדברים שעאמרו, והבין שיש כאן משהו יוצא מגדר הרגיל, שגם דורש איזה צעד חריג.

היור"ר ש' וייס:

חבר הכנסת אלי דיין, בבקשה.

אלי דיין (העבודה):

רבותי, חברי הכנסת, זהו באמת מעשה חריג ביותר, שנאמר בצורה גלויה ביותר, אני מצטרף לדבריו של חבר הכנסת העצני, כי אני חושב שאנחנו גוף שאינו יכול להחליט. היום הבעיה היא של הפסולת הרעילה. כנראה יש פה גם יחסים רעילים בתוך החברה הזאת.

היור"ר ש' וייס:

עזבו את הפסולת. יש פה בעיה של פרוצדורה. חבר הכנסת אלי דיין, אנחנו עוסקים בפרוצדורה ולא בפסולת.

אלי דיין (העבודה):

אני רוצה לפנות ליושב־ראש ולבקש להעביר את העניין הזה מייד לוימון דחוף של הוועדה לענייני ביקורת המדינה, כי העניין הזה לא יכול להסתיים כנראה בתוך הממשלה, משום שסגן השר אומר שהוא פנה אל שר האוצר והוא פנה אל האנשים.

היור"ר ש' וייס:

חברים, סגן השר, שצריך להעלות את הסעיף הבא, החוק, ממחר מאוד. אתן לכל אחד דקה. אגב, לא הערכתי די את הזמן. ירדו לנו מסדר־היום סעיפים של שעה, חבר הכנסת עזרן. כל הנושא ששייך לשר החקלאות ירד לנו מסדר־היום, ואני מבין שהוא ירד מסדר הממשלה. חבר הכנסת צבן, בבקשה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב־ראש, אני בהחלט משבח אותך על חילופי הדברים האלה שאפשרת כאן. אני מעריך מאוד את עבודתו של סגן השר ביבי. עם זאת, אני באמת מצטער על כך שאנחנו נקלעים למצב שצריך לנקוב בשמו של אדם. עובר ציבור, כשיכולה להיות כלפיו הביקורת אשר תהיה ואנחנו נאלצים לדון כאן בלא נוכחותו. אבל צורך חבר הכנסת ביבי, אני מחזיק בידי כתבה קשה מאוד.

נוסף על מה שאמר חבר הכנסת העצני, ואני מצטרף לכך, אני אומר שלגופם של דברים יש לכנסת מה לעשות בדברים האלה: לא רק בביקורת אלא בקביעת הסדרים הנכונים, אם זה המצב, צריך לבדוק כיצד המצב החוקי אפשר את הסיטואציה הזאת שאחת תיאר. מכל מקום, אבדוק אם אין מקום להגשת הצעת חוק שתיתן את הסמכות בנושא למי שמופקד על התחום.

היור"ר ש' וייס:

חבר הכנסת דן תיכון, אחרון ממש.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

— — —

היור"ר ש' וייס:

אדוני סגן השר, לעומת זאת יש הרבה מאוד חברים שנרשמו והם אינם פה באולם. לכן יהיה לך איוון.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, אדוני סגן השר, אתה חבר כנסת צעיר יחסית, על אף העובדה שיכול להיות שמחר כולנו נסיים את הקדנציה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
מחר?

דן תיכון (הליכוד):
יכול להיות.

היור"ר ש' וייס:

מה? הבחירות מחרתיים?

דן תיכון (הליכוד):

יכול להיות. בכנסת קיימים כמה כללי כדול. הכלל הראשון הוא, שאין משמיצים עובדי מדינה שאינם יכולים להשיב.

סגן השר לאיכות הסביבה יי ביבי:
כלל ראשון זה יושר.

דן תיכון (הליכוד):
רק רגע. אתה חוזר.

היור"ר ש' וייס:

חבר הכנסת ביבי, אני אאפשר לך.

דן תיכון (הליכוד):

הרי אני יכול לבטל את ההאשמות שלך, שכן הדבר איננו מצוי בידי. אבל לפחות הטחת האשמות ככדות כלפי עובד

לי שאני אומר את זה, תן לי לדבר. אני אגיד רק את האמת, ואני לא מפחד מאיש. הנושא רגיש, מסוכן.

היו"ר ש' וייס:
אל תפריעו לו.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אין לי שליטה בדירקטוריון. אין השפעה למשרד שלנו. ניסינו להכניס אנשי מקצוע נוספים, זה לא מסתדר בינתיים. הבחור מתגרה בנו בכוונה, בעיתונות, הוא "מצפצף". עד עכשיו התאפקתי. הרי הוא לא רוצה שאני אתאפק. הוא רוצה שאני אדבר עליו כדי שיכתבו עליו. פשוט חבר הכנסת צבן שאל בהתרגשות רבה כל כך, שלא יכולתי להימנע. עשיתי שירות טוב למיכאל רצון.

היו"ר ש' וייס:
חברי הכנסת, אני מסכם את הפרשה.

אתה רוצה לומר משהו בשם הממשלה בעניין זה, חבר הכנסת עזרן, כי זה נוגע למשרדך? חברי הכנסת, יש לנו הזדמנות לבירור קונסטיטוציוני מרתק ביחסים בין שני משרדים, כמעט ללא תקדים. בבקשה, חבר הכנסת עזרן.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כבוד היושב־ראש, רבותי חברי הכנסת, דבר אחד ברור לי, ואני אומר את זה לחבר הכנסת דן תיכון ולחבר הכנסת ריבלין: אני בהחלט מסכים עם הגישה, שהיה אפשר לומר שיש אדם שמפריע או שמעכב, בלי לנקוב בשם. בהחלט. בפרט שכבוד כזה בפרסום השם אינו מקובל עלי.

אבל, למען האמת, נכחתי פה, ראית זאת, חבר הכנסת דן תיכון, התשובה של סגן השר היתה ספונטנית בגלל שאלה לוחצת מאוד. זה לא היה תירוקן.

ראובן ריבלין (הליכוד):

היו"ר ש' וייס:
חבר הכנסת ריבלין, אינך מאפשר לאנשים להתבטא. אל תפריעו.

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
זכותך, חבר הכנסת ריבלין, לחשוב, אבל אני מתרשם מהדברים, איך שאני חש אותם. אני חושב שסגן השר, ידידי יגאל, היה מיטיב לעשות — ואני פונה ליסוד ההלכתי, שאי־אפשר לתקוף אדם שאינו יכול להתגונן, ולא בגלל היות הדבר בכנסת — אילו חזר בו מדבריו.

אני פונה אליך, סגן השר, מבחינת היסוד ההלכתי, אני מבקש שתתחשב בכך שאי־אפשר לתקוף אדם שלא יכול לשמוע ולהשיב. לכן זכותך להביא את הדברים לוועדה לביקורת המדינה. בינתיים תקפא אותם ותחזור כך.

היו"ר ש' וייס:
תודה. תשובתו של חבר הכנסת ביבי.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אני מבקש להעביר לוועדה לענייני ביקורת המדינה, ושם יוכלו לשמוע אותו.

היו"ר ש' וייס:
תודה. חברי הכנסת, החלטה: א. אני לא רשאי להעביר שום דבר לוועדה לענייני ביקורת המדינה, כיושב־ראש הישיבה. אני מסופק אם יושב־ראש הכנסת רשאי בהקשר זה.

ציבור שאין לו היכולת לעלות אל הדוכן ולומר לך "אתה טועה". לכן, מאחר שאין לו היכולת — — —

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
יש פה טעות. הוא אמר בעיתונות — — —

דן תיכון (הליכוד):
מאחר שאין לו היכולת, הרי שעשית לו משפט שדה. בעצם, לעיני הטלוויזיה, לאור הזרקורים, חרצת את גורלו ואת דינו בלי שהוא יוכל להשיב לך. לכן אני פונה אליך ואומר לך, אם אתה חושב שאכן כך המצב, העבר את הנושא הזה לדיון בוועדה לענייני ביקורת המדינה. אבל בשלב הנוכחי אתה חייב לקחת את דבריך בחזרה, שכן עשית מעשה נואל.

אני מכיר אותך וידוע שאתה אדם הוגן והגון. עשה זאת. חבר הכנסת יאיר צבן אמון על הדברים הללו והוא האיר את עיני פעמים מספר בקדנציה הראשונה. תודה.

היו"ר ש' וייס:
בבקשה, חבר הכנסת ביבי, סגן השר, מאוד בקיצור.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
הלוא השאילתא באה לנוכח הכתבות הרבות בעיתונות, שמקורן אינו במשרד שלנו. אנחנו לא הגבנו.

יש לי חידוש בשבילך, חבר הכנסת דן תיכון. השירות הטוב ביותר ליושב־ראש החברה הוא השירות שנתתי לו עכשיו. לא ראיתי שהטלוויזיה היתה, אבל אם דיברו עליו בטלוויזיה, הלוא הוא האדם השמח ביותר.

דן תיכון (הליכוד):

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אני אומר לך עובדות. זה חודשים הבחור הולך לעיתונות נגד המשרד שמופקד עליו, בלי לבוא ולתת דין־וחשבון, הוא מוציא הצהרות, הוא עושה דברים בלי לשאול את המשרד, ב"צפצופים".

חבר הכנסת צבן שאל אותי שאילתא על דברים שהמשרד צריך לעשות.

ראובן ריבלין (הליכוד):
אולי זה תירוקן?

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אני אומר לך את האמת. אפשר לבדוק את הנושא.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

ראובן ריבלין (הליכוד):

היו"ר ש' וייס:
לא להפריע.

דן תיכון (הליכוד):
אתה משתמש במלים האלה.

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
אני אומר לך שאין לנו — — —

יוסף עזרן (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
למען ההגיונות — — —

סגן השר לאיכות הסביבה י' ביבי:
כמה חברי מרכז יש לו שאתם מגינים עליו כל כך? תסלח

של חבר הכנסת כיבי הם ממש דברי נימוסין של פעוטון. לכן אני מתנצל שלא הערתי לו. לא ידעתי שיש נוהג כזה בבית הזה. עם כל ניסיוני. עכשיו אני מעיר לך רטרואקטיבית.

ד. הנושא רגיש מאוד. לדעתי יש פה מקרה מובהק של חוסר יכולת למלא תפקיד של הזרוע המבצעת vis-a-vis כנסת. אני אעביר את כל הפרוטוקול ליושב-ראש הכנסת. דווקא משום שמדובר בחבר המרכז, לא אני האיש שרוצה לערב את ראשי במרכז הזה. די לי בפריימריס שלי. יושב-ראש הכנסת יחליט כמה מדובר. תודה לכם, חברים.

ח. הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 86), התשנ"ב — 1991 * (קריאה ראשונה)

מה קורה? עד עכשיו, מבחינת החוק היבש, כאשר חברה היתה מתמזגת זה נחשב כאילו נמכרה וקיבלה מניות מהחברה הקולטת. אנחנו אומרים שזה לא ייחשב כמכירה וקליטה אלא כהתמזגות, כאשר החבות הזאת של רווחי הון תשולם בזמן מימוש הנכסים.

החיקון המוצע, בשונה מהחוק הקיים, המאפשר מיוזג חברות תעשייתיות בנות קו ייצור אחד בלבד, מאפשר מיוזג תוך דחיית המס לכל החברות במשק כאשר התנאי היחיד לכך הוא שיש למיוזג טעם כלכלי ברור ומוצדק.

הצעת החוק לא מתקנת את המצב לגבי כל צורות המיוזגים, ומשרד האוצר יבחן החלת החוק גם על מיוזגים אחרים שאינם סטטוטוריים, לאחר בחינת המיוזגים שיעשו בהתאם להצעת החוק.

אני מבקש מהכנסת לתמוך בהצעת החוק.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. אנחנו עוברים לדיון: כל אחד — שלוש דקות לכל היותר. חבר הכנסת חיים אורון — איננו, חבר הכנסת אברהם פורז — איננו, חבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה. אחריו — חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. אחריו — חבר הכנסת גדליה גל, ואחריו — חבר הכנסת חגי מירום. שלוש דקות די בהן לפי דעתי, די והותר, בפרט שזה לא מובן. בוועדה יצטרכו לברר את זה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני סגן שר האוצר, אני מבקש את תשומת לבך, כי אני מבקש תשובה על שאלה שלי, ויכול להיות שעל-פי זה אצביע בעד או נגד החוק. אתה יודע שהיום כל קול כאן שווה הרבה.

אדוני סגן השר, אני בהחלט מעלה בדעתי מצב, שגם חברת הכנסת תמר גוז'נסקי תצביע בעד הקלה במיסוי בשעה של מיוזג של שתי חברות — כאשר מדובר בשתי חברות שאם לא ימוזגו ואם לא ייחברו אותן מהחבות, שהיא בדרך כלל פורמלית ומהותית כאחת, לשלם מס עקב המיוזג, הן תפשוטנה את הרגל, תחסלנה את עסקיהן ותפטרנה את העובדים שלהם.

אני שואל אותך, האם החוק מגביל באמת את הדחייה של חשלוס המס? א. האם הוא מגביל את הדחייה של חשלוס המס לסיטואציות האלה, או שזה רק כיסוי לכך שאפשר לדחות? ב. האם הדחייה משמעה הצמדה וריבית ראויה?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
זה לפי פקודת מס הכנסה.

ב. אני מקבל את ההערה של חבר הכנסת שריר ושל חבר הכנסת ריכלין, שלא הייתי צריך לזרוק רעיונות כאן. אני חוזר בי מדברי.

ג. לגבי הדברים החמורים שהושמעו נגד עובד מדינה, שאלתי וכיררתי אצל המזכירה — הנוהג הוא שלא עושים זאת. תשאלו, איך אדם מנוסה כמוני שואל שאלה כזאת? סימן שבעשר שנים אחרונות לא קוים הנוהג הזה, כי אני עשר שנים חבר הכנסת. מה שנאמר כאן, מעל הדוכן הזה, על אנשי ציבור, ככלל זה על היועץ המשפטי לממשלה, הרי דבריו התקפים

היו"ר ש' וייס:

אני קורא עכשיו לסגן שר האוצר להביא לפנינו הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 86), התשנ"ב — 1991, בקריאה ראשונה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

מה עם השאלות לסגן שר הבינוי והשיכון?

היו"ר ש' וייס:

סגן שר הבינוי והשיכון לא בבית. הוא מחוץ לבניין. הוא היה אבל עכשיו איננו. אני אשאל אחרי החוק. בבקשה, סגן השר עוזרן, תציג את החוק.

סגן שר האוצר י' עוזרן:

כבוד היושב-ראש, חברי הבית, בהמשך להחלטת ועדת השרים לענייני חקיקה ואכיפת החוק מיום א', ה' בחשוון התשנ"ב, הנני מביא בפני מליאת הכנסת את הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 86), התשנ"ב — 1991.

החוק בנוי על המלצות ועדה ציבורית, שבראשה עמד נציב מס הכנסה, חוק המיוזגים נועד לאפשר התארגנויות מחדש של חברות במשק באופן שיביא לניצול של יתרונות לגודל, לכושר תחרות טוב יותר ולעילות בניצול המשאבים במשק. בעיקר לקראת המגמות הצפויות עם איחוד אירופה.

החוק המוצע יאפשר התארגנויות מחדש של חברות בדרך של מיוזג סטטוטורי תוך דחיית חבות המס, כמובן לא ביטול או פטור, חס וחלילה, אלא דחיית חבות המס הנובעת מפעולות המיוזג למועד שבו ימומשו הנכסים המועברים מחברה לחברה, או מכירת מניות המתקבלות במועד המיוזג.

החוק המוצע כולל הוראות בדבר הדרך שבה יידחה המס הנובע מהמיוזג, וכללים למניעת ניצולו לרעה תוך הקטנת מס בלתי נאותה, ואי-תשלום מס רווחי הון במועד המיוזג, כמו גם כל שאר המסים הנובעים מהמיוזג.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

מדוע צריכים לדחות את המס?

סגן שר האוצר י' עוזרן:

מייד אסביר. הרבה חברות שאין להן למעשה זכות קיום מבחינת תחרות, התייעלות, ובעיקר — מבחינת העמידה בסטטוס של המסחר הבינלאומי, עם כל ההסכמים הביטורליים עם אירופה המאוחדת, מוצאות את עילת העילות וסיבת הסיבות להחזיק במנגנונים מנופחים, כאשר אפשר לייצר אותו מוצר עם המנגנון של החברה הממזגת.

אני מוכרח לומר לכם, מבחינת צדק במסים, זה גם הגיוני. הרי אין כאן שלילה של חבות במס, יש כאן רק דחייה. אני מסכים עם חבר הכנסת צבן בדבר אחד, צריך להבהיר מהי המטרה הראויה ולעשות זאת לקראת הקריאה השנייה והשלישית.

סגן שר האוצר י' עזרן:
אמרתי זאת.

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
לא, אני שמעתי את דבריך, אדוני סגן שר האוצר. אני חושב שחבר הכנסת צבן עדיין הותיר שאלות שדורשות תשובות.

הי"ר ש' וייס:

תודה רבה. אני מזמין עכשיו את חברי הכנסת גדליה גל, חגי מירום, אברהם שוחט, עמיר פרץ, אברהם בורג, מיכה גולדמן, אלי דיין, אריאל ויינשטיין, נאווה ארד, יעקב צור, מיכאל איתן, שבח וייס — לא יכול, עדנה סולודר, צירלי ביטון, תמר גוז'נסקי. בבקשה.

תמר גוז'נסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטערת על שחוק חשוב כזה נכנס פה כביכול, כאילו זה חוק שולי, שדן בהחלפת שמות רחובות בעיירה פלוגית.

אני רוצה לומר כמה דברים על החוק הזה ועל המטרה שלו. המטרה של החוק הזה ברורה מאוד. אנחנו נמצאים, לא רק בארץ אלא גם בעולם, בעידן של מיזוגים ובעידן של השתלטויות. לא זמן הלך לעולמו מקסוול, שברוך השם להשתלט והשתלט, ואם לא היה הולך לעולמו, היה ממשיך להשתלט. הנושא הוא לתת למקסוול ולאנשים כאלה הקלות במס, זאת המטרה. ולכן, נא לא להסתתר מאחורי כל ההסברים האחרים, זאת המטרה של החוק הזה.

נאמר פה רק על דחיית מס. לא נכון, אין זו רק דחיית מס, ואני רוצה להגדיר קודם כול את מטרת המיזוג. כתוב פה: תכלית עסקית וכלכלית. זה יפה מאוד. ברור שהשגת רווחים גדולים יותר, למשל, היא תכלית עסקית וכלכלית. אבל מצוין פה במפורש, שהחברה הקולטת יכולה להיות תושבת ישראל ויכולה להיות תושבת חוץ.

בהקשר זה אני רוצה לומר, אם, למשל, עומדים למכור נכסי מדינה וחברות ממשלתיות כמו "מפעלי ים-המלח", כמו חברת החשמל, ותקלטו אותם "חברה זרה", גם אז הם יקבלו את כל ההקלות האלה? זאת המטרה — לאותה לכל אלה, בואו תשתלטו, תיקחו כמה שאתם רוצים, ניתן לכם זאת בחינם ובחצי חינוס ובלבד שתבואו ותיקחו את האוצרות שלנו, של מדינת ישראל.

אני רוצה להדגיש: מדובר פה במפורש לא בעניין הדחייה שאתה אמרת, סגן השר עזרן, זה דבר שולי. הדבר המרכזי בחוק הזה הוא הפטור ממס ומשוורה של מסים. מדובר על פטור ממס על מכירת המניות. זה פטור, זו לא דחייה. מדובר על קיזוז של הפסדים מול רווחים, ומדובר שבכשנה הראשונה מותר 20%, ובהסדרים כאלה וכאלה מותר להעביר את הקיזוזים גם הלאה. במלים אחרות, חברה שחייבת מס וחברה שלא חייבת מס, מה שקורה, הן יתמזגו וזאת שחייבת מס לא תשלם מס, למעשה היא תרכוש את החברה השנייה במסים שהיתה אמורה לשלם למדינה. כלומר, למעשה היא מקבלת כסף מהמדינה בשביל לרכוש חברה אחרת. זאת האמת שישנה בחוק הזה. לכן, ההפסד הזה שניתן לקיזוז וכו' וכו' מופיע פה בפירוט רב מאוד.

סגן שר האוצר י' עזרן:
ריבית גבוהה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני מבקש שתגדיר בדיוק, כי אתה אמרת, אם יש טעם ראוי למיזוג. האם הטעם למיזוג הוא כזה שראוי על-פיו לתת את הדחייה? אני מבקש ממך לעשות זאת, כדי שאם אצביע בעד החוק, אוכל לעשות זאת בלב שלם. מפני שאנחנו חושדים, ולא חושדים ככשרים, שכאשר מביאים תיקונים כאלה, פירושו של דבר בדרך כלל לתת הקלות נוספות למי שכיסיו כבר מלאים הקלות.

הי"ר ש' וייס:

תודה רבה. חברי הכנסת, רשימת הדוברים סגורה. אנחנו מזמינים את חבר הכנסת אמנן רובינשטיין, אחריו — את חבר הכנסת גדליה גל, אם הוא איננו — את חבר הכנסת חגי מירום, אם הוא איננו — את חבר הכנסת אברהם שוחט, אם הוא איננו — את חבר הכנסת עמיר פרץ, אם הוא איננו — את חבר הכנסת אברהם בורג, אם הוא איננו — את חבר הכנסת מיכה גולדמן, אם הוא איננו — את חבר הכנסת אלי דיין וכו'.

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני תומך בהצעת החוק, ואני רוצה להבהיר כי עניין מיזוג החברות הוא בכלל דבר פרובלמטי מבחינת החבות במס.

מצבה של ישראל הוא, שהיא אינה מתכוונת לעניין איחוד אירופה. חבר הכנסת צבן, בכל מדינות השוק המשותף ניתן תמרון למיזוגים. מדוע? מפני שאנחנו יודעים מה המצב. כשאתה הופך לשוק גדול כל כך, שוק של מאות מיליונים, השוק הכי גדול בעולם, החשש הוא שהקטנים לא יוכלו להתמודד עם האתגרים של התחרות הזאת.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

חבר הכנסת רובינשטיין, רק לאחרונה שמענו הרצאות מפי נציגי הממשלה, שפתרון בעיית התעסוקה במדינת ישראל יהיה לא על-ידי מפעלים גדולים וחברות ממוזגות אלא על-ידי מפעלים קטנים.

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חבר הכנסת צבן, זה לא עומד בסתירה.

הי"ר ש' וייס:

מדובר על שני מפעלים קטנטנים שהתאחדו.

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חבר הכנסת צבן, אני מצדד מאוד מאוד במפעלים קטנים, ואני חושב שלא ניתן להם עידוד. אני חושב שהניסיון האירופי והאמריקני הוכיח, שהתרומה הכי גדולה לתעסוקה היתה של המפעלים הקטנים והבינוניים. הנס הכלכלי האיטלקי, וגם בחלקו הנס הכלכלי האחרון, לא הראשון, של מערב-גרמניה, נבע מפירמות קטנות ובינוניות. הפירמה הישראלית הגדולה היא פירמה קטנה במינחים אירופיים. זו הנקודה.

אגב, זה מעט מאוד, מכיוון ש-1992 מציבה אתגרים קשים הרבה יותר לכלכלה הישראלית. אני לוקח מפעל קטן באיטליה או בגרמניה. אני אפילו לוקח מפעל מסוג התעשיות הקלות או הפשוטות — אופנה, טקסטיל, עור. המפעלים הקטנים הם מפעלים של 500 עובדים, 300 עובדים, 400 עובדים.

אנחנו בארץ, כדי להתחרות בשוק היצוא, לא כדי לפתור את בעיות התעסוקה, צריכים לעשות שני דברים, גם לפתור בעיות התעסוקה וגם להגדיל את כושרנו התחרותי. אנחנו מוכרחים לעלות דרגה אחת מעלה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
איזה?

דן תיכון (הליכוד):

הנוכחי. אם אתה חושב שיש פה משום הטבות מס, אני יכול להרגיע אותך, לא זה המצב לפחות בחוק הזה. כבר אמר חבר הכנסת רובינשטיין, שהחוק מיועד ליצור כלים כדי שנוכל להתמודד עם מה שקורה בעולם המודרני, קרי השוק המשותף ההולך ומתאחד, ארצות-הברית של אמריקה, ארצות-הברית של אירופה, הגוש החדש שיקום בין ארצות-הברית לקנדה ולמקסיקו, ואולי יקום גם גוש כלכלי במזרח, ודאי שקם גוש כלכלי במזרח-אסיה. החוק הזה מצוי במרכז המדיניות בעולם.

מטרה נוספת לחוק הזה, שאיש לא עמד עליה — כשמבקשים לעודד יזמים לגייס הון באמצעות הבורסה, ולבורסה יש כללים ששני מפעלים קטנים תחת אותה בעלות כמעט לא יכולים לגייס הון, ולעתים קרובות אתה נזקק לאחד כמה מפעלים, כמה יזמים, כדי לאפשר להם להנפיק מניות, וזה כנראה הצינור העתידי שיחליף את תקציב המדינה בעתיד הקרוב. דהיינו להפריט, לגייס הון באמצעות הציבור, קרי באמצעות הבורסה. האיחוד הנ"ל, תחת קורת גג אחת, בלתי אפשרי כיום בשל בעיות מיסוי.

החוק הזה מסובך ביותר, ויש בו דברים שעומדים כביכול בסתירה למה שנאמר על-ידי כל אחד ממחייבי החוק לפני, לרבות סגן השר, לעתים קרובות קיים הרושם, למי שמבין בחקיקה הזאת, שמה שיד ימין נותנת, יד שמאל לוקחת בחזרה ועוד, והיא הופכת את המיוזגים לתופעה בלתי אפשרית כמעט, אדוני סגן השר, וכבר טלפנו אלי כל מיני אנשים שחשבו "לצאת" לבורסה ואמרו, שאם יאושר החוק הזה במתכונת הנוכחית — יהיה ברור שהוא שם מחסומים בפני גיוס הון באמצעות הבורסה.

כמו-כן אני רוצה להזכיר לך, שדבר לא נעשה באמצעות פרק 11. אני לא יודע אם אתה יודע מה זה Chapter Eleven, אבל מפעלים נופלים וקורסים מדי יום ביומו. לנו הבטיחה הממשלה, לפני שנים רבות, שאנחנו נטפל בנושא הזה כדי לסתור ולהציל כמה מן המפעלים האלה, שבעיקרם הם מפעלים טובים. כשמדברים על עידוד, חידוש הצמיחה, צריך גם לדבר על מה שנקרא הצלת מפעלים טובים שנפלו בשל אילוצים שונים ומשונים.

אני קורא לך לדאוג לכך שהוועדה הציבורית שהוקמה לצורך ניסוח Chapter Eleven תסיים את עבודתה ותגיש את הצעת החוק הזאת להכרעה כבר כמושב הנוכחי של הכנסת, שהרי אינני מכין מדוע הממשלה לא עושה זאת.

בהזדמנות זו אני אומר לך, שהממשלה הגישה, באמצעות חוק ההסדרים, הצעת חוק שבאה למסות את בעלי השליטה בחברות ציבוריות אשר מניותיהם נסחרות בבורסה. החוק ההוא מונע הנפקת אמיסיות חדשות, מונע גיוס הון באמצעות הבורסה, מונע הפרטה. אני מבקש שמישהו יעשה פעם אחת סדר בכל הצעות החוק שעומדות לכאורה בסתירה כשהן מוצבות זו מול זו בהפרשי זמן קצרים יחסית.

לא מובן לי מה קורה אצלכם. תיקחו יועץ חיצוני, שלפחות יעקוב אחר הצעות החקיקה שלכם, שלעתים אין בהן היגיון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת דן תיכון. רשות הדיבור לחבר הכנסת גדליה גל, אחרון המשתתפים בדיון.

מכאן שהמטרה של החוק הזה מכוונת במיוחד לאותן חברות הון וחברות השקעה, כי במפורש נאמר פה, שבחוק עידוד התעשייה תימחק ההגדרה של מפעלים תעשייתיים בני קו ייצור אחד. כלומר, אם קורם היתה הגבלה שהמיוזג מתייחס למפעלים או לחברות שהם בקו ייצור אחד, עכשיו מבטלים את זה. כתוב פה במפורש שזה יבוטל, ומדובר על כך שיבואו חברות השקעה פרופר, כמו החברה הפולנית הזאת, שרצתה לקנות את "פז" ואיש לא ידע מאין הכסף שלה ולולא מה שקרה ברגע האחרון היא היתה רוכשת את "פז" ועוד מקבלת הקלות מס.

לכן אני אצביע נגד החוק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת תמר גוז'נסקי. אני קורא לחבר הכנסת שבח וייס, אחרי — לחבר הכנסת דן תיכון, ואחריו — לאחרון הדוברים, חבר הכנסת גדליה גל.

שבח וייס (העבודה):

אדוני היושב-ראש, לא אחת אני מסכים עם הערותיה של חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, וביזמות חקיקה רבות מאוד שלה גם תמכתי. באחת מהן, שנעלה מחר, אני כבר אומר שאני אחמוך. כאן, עם כל הרצון הטוב, אינני יכול להסכים להנמקותיה.

לא צריך להחשיד, במקרה זה את היוזמים, באיזה כוונות קפיטליסטיות בלתי מרוסנות, שטמונות עמוק מאוד בתוך הכוונה. יש כאן היגיון כלכלי, הנובע מהדינמיקה של המשק ומן הצורך להתאים אותו להתפתחות הכלכלית, ובכלל זה ההצטרפות של ישראל פחות או יותר לשוק האירופי, ואני אומר: פחות או יותר.

חברת הכנסת גוז'נסקי, הקלות מס אפשריות גם בחוק הקיים. יש אינסוף אפשרויות במסגרת החוקים הקיימים במדינת ישראל. לכן זה באמת לא משנה. הפרשה שהיתה לנו כאן עם הקבוצה הפולנית היא פרשה עגומה מאוד, והחוק הזה לא מוסיף ולא מוריד בעניינה. אין קשר. ופרשת מקסוול, פרשה עגומה מאוד — לא מוסיף, לא מוריד, לא קשור.

החוק הזה נחוץ, לפי דעתי, צריך לתת לו הזדמנות להתברר ולהתלבן.

אדוני סגן שר האוצר, אני מסיים בבקשה ובהערה, אני עולה טרמפ כאן, שמעתי שמתקיים אצלכם במשרד בירור רציני על איחוד מערכות המס במדינת ישראל. מכיוון שכמה פעמים בשלוש תקופות כהונתי בכנסת העליתי את הרעיון כאן, והוא התגלגל לוועדות שונות, והוא נטמן שם, כמוכן, עמוק מאוד, אני רוצה להביע עוד הפעם את דעתי בעניין זה. תלכו בעניין הזה קדימה, ומהר, מול כל התופעות הניאופיאודליות. אין שום סיבה שהן תתקיימנה בישראל — שבע, שמונה, תשע מערכות מס חופפות. יש לכם רשת טובה בביטוח לאומי, או במס הכנסה, על הרשת הזאת אפשר להניח את היתר, כמוכן תוך הידברות עם העובדים, תוך פריסה על שלושה-ארבע שנים, לא לפגוע בעובדים, זה ברור מאליו. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת שבח וייס. אני קורא לחבר הכנסת דן תיכון. אחרי — אחרון המשתתפים בדיון, חבר הכנסת גדליה גל.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני יכול להרגיע את חבר הכנסת צבן. כל חוק שיוצא מבית-מדרשו של מס הכנסה

מערך שהישיבה הסופית תהיה בשעה 24:00. אז כנראה בטוח שיהיה רוב.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לוח קוראים "כוונת המחוקק" — מכוונים את המחוקק.

דן תיכון (הליכוד):

קיווים תופסים רק עד השעה 24:00.

גדליהו גל (העבודה):

אתה באמת שואל את עצמך, האם אתה לא נמצא בתיאטרון אבסורד. מצד אחד מביאים חוקים כדי לקדם את המשק, כדי לפתח אותו, ומצד שני יש ממשלה שאיננה מצליחה לבצע לא את כוונותיה, לא את רצונותיה ולא את החלטות הכנסת.

אני מחייב את החוק לפחות בכוונה שלו. מתוך הנחה שעל הפרטים בוודאי נדון בהרחבה בוועדת הכספים, אם אכן ידונו בחוק.

לפי דעתי, יש שלוש סיבות שמצדיקות את הכוונה של החקיקה הזאת. הסיבה הראשונה, כדי לקלוט את העלייה הזאת ואת הבנים שלנו שמשתחררים מדי שנה מצה"ל, אנחנו חייבים להגדיל את היצוא ב-10% מדי שנה בשנה, בחמש השנים הקרובות. זאת משימה קשה מאוד בימים רגילים, וודאי שהיא קשה מאוד כאשר המשק העולמי במיתון. ללא הגדלת היצוא לא תהיה קליטת עלייה. הגדלה בסדר גודל כזה מחייבת פריצה בכל ענפי המשק. איראן לא כזו ולומר: נשיג את היעד של הגדלת היצוא במדינת ישראל ב-10% עליידי תעשייה בלבד, עליידי תירות בלבד, או עליידי חקלאות. חייבים לפעול פה בכל קשת התחומים האפשריים.

על-פי הכנתי, החוק יעניק יתר גמישות במיזוגים של חברות, מיזוגים שנדרשים כדי להשתלב במשק העולמי ובשוק האירופי.

הסיבה השנייה שמצדיקה את כוונת החוק הזה היא הצורך בהתמחות ובהתייעלות. התחרות בשוק קשה, היא מחייבת התמחות, היא מחייבת שיהיו לנו מוצרים ייחודיים ונעשה כל מה שאנחנו מייצאים הרבה יותר בזול, ומיזוגים הם חלק מהעניין.

סיבה שלישית נוגעת לאגודות השיתופיות. אין זה סוד שהאגודות השיתופיות, בעיקר החקלאיות, עוברות שינוי דרמטי. כבר היום לא ניתן להכיר באגודות השיתופיות מה שהיה בהן בעבר. האגודות האלה, שהיו בעבר אגודות רב-ענפיות ורב-תכליתיות, עוברות להיות אגודות שתחום העיסוק שלהן מצומצם הרבה יותר ואיננו רב-ענפי ואיננו רב-תכליתי. על כן נהיה עדים בשנתיים-שלוש שנים הקרובות, שאגודות שיתופיות יתפצלו ויתמוזגו, או שהחברים שלהן ייצרו אגודות חדשות. יש הכרח לאפשר להן לבצע את השינוי הזה, או להקל עליהן לבצע אותו.

לפי דעתי, אלה שלוש סיבות טובות כדי שאתמוך בחוק, ואכן אעשה כך.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת צ'רלי ביטון, אחרון.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הגיע הזמן לשבור את העול הכבד של המשכנתאות, שהורס אנשים ומפרק הרבה משפחות.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):
מה אתי?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ביטון, אני החלפתי את היושב-ראש הקודם. קראו בשמך ולא היית נוכח.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

בכל זאת, אבקש שהיושב-ראש יקרא את שמי פעם נוספת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אישרתי לחבר הכנסת גדליה גל לדבר מפני שהוא חבר ועדת הכספים, כי אני מבין שהוא בא מישיבה שם.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

גם אני הייתי בוועדת הכספים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

באופן יוצא מן הכלל אני אאפשר לך לדבר במשך שלוש דקות.

גדליהו גל (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אמרת שאני באתי מישיבה של ועדת הכספים. אני לא יודע מה להשיב לך, אם אכן זו היתה ישיבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אבל היית בוועדת הכספים.

גדליהו גל (העבודה):

ודאי שהייתי בוועדת הכספים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה מספיק לך, כי אני יודע איך הישיבות מתנהלות שם.

גדליהו גל (העבודה):

אנחנו אמורים לאשר את התקציב בשבוע הבא. אנחנו עדיין דנים בוועדת הכספים בחוק ההסדרים. עוד לא הגענו לתקציב. אולי דנו במשרד אחד. מה שמתרחש שם עכשיו זה דבר שהוא בחזקת חידוש.

דן תיכון (הליכוד):

למה? כולם התקוּוּ.

גדליהו גל (העבודה):

אין זה עניין של קיווים. המצב הוא כמו מצב של אוטו בעלייה. שכל פעם מדליקים אותו ומנסים להתקדם. כאשר היושב-ראש רואה, תוך כדי הצבעה, שאין לו רוב, הוא מודיע שהמשך הישיבה יהיה בעוד חצי שעה. זה כבר קרה כמה פעמים. הישיבה התחילה בשעה 17:00. הממשלה לא מסוגלת לגייס את חבריה. שני חברי ועדת הכספים מהקואליציה יושבים פה ושואלים אותי אם יש שם ישיבה.

דן תיכון (הליכוד):

אנחנו מקוּוּים.

יוסף גולדברג (הליכוד):

עזרנו לחברים שלך ללכת לישיבה של הכנסת.

גדליהו גל (העבודה):

נראה שלחבר הכנסת אריאל ויינשטיין יש בעיה עם הפתקים. כל פעם מופיע מישו מהקואליציה ויש לו סיבה להצביע נגד. מקיימים הצבעה, ולאחר שגומרים לספור מתברר שאין רוב ואומרים שבעוד חצי שעה תתחדש הישיבה. אני

תפקידים בכירים בבנקים, לאחר תום כהונתם של המפקחים, איננו גורם משפיע על שיקוליו של המפקח הנוכחי ועל תפקודו.

לכן אני רוצה לומר לעניין תיקון מס' 86 לפקודת מס ההכנסה: הגיע הזמן לשכור את עול המשכנתאות הכבד, שהורס אנשים ומפרק משפחות רבות. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אדוני סגן השר, אתה רוצה להשיב?

סגן שר האוצר י' עזון:
לא, לא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים אפוא להצבעה. מדובר בהצעה להעביר את הצעת חוק לחיקון פקודת מס הכנסה (מס' 86), התשנ"ב—1991, לוועדת הכספים, להכנתה לקריאה שנייה ושלישית. נא להצביע, הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע

	בעד ההצעה להעביר את
8 —	הצעת החוק לוועדה
1 —	נגד
—	נמנעים
אין	ההצעה להעביר את הצעת חוק לחיקון פקודת
	מס הכנסה (מס' 86), התשנ"ב—1991.
	לוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ברוב של שמונה בעד, אחד נגד, ובאין נמנעים, הועברה הצעת החוק לוועדת הכספים להכנתה לקריאה שנייה ושלישית.

אדוני סגן שר האוצר, האם אני יכול להציע לך, שבאשר יש 86 תיקונים לפקודת מס ההכנסה, כדי שאורחי מדינת ישראל יוכלו למצוא את ידיהם ורגליהם, כדאי אולי להכין נוסח חדש לחוק.

סגן שר האוצר י' עזון:

אני אעביר את ההצעה של אדוני.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני רואה שסגן שר השיכון איננו. כיוון שכך, אנחנו יכולים לסיים.

חברי הכנסת, תם הדיון הערב. אני עומד לנעול את הישיבה. הישיבה הבאה תתקיים מחר בשעה 11:00. ישיבה זו נעולה.

חברי הכנסת, הנוק שבשיטה הקיימת איננו רק בעושה הציבור על-ידי הבנקים, הנוק איננו רק בשוד הציבור על-ידי הבנקים. לא מדובר רק בבעיית הריבית וההצמדה הרצחניות, הגורמות למצבים אבסורדיים ומעוותים — אנשים שקיבלו הלוואה משלמים במשך שנים ומוצאים עצמם חייבים פי שלושה ופי ארבעה מהסכום שלקחו, ויותר משווי הדירה שרכשו, וכדומה; אנשים מתחילים בתשלום חודשי בשיעור של 20%—30% מהכנסתם, ומוצאים עצמם במצב שהם משלמים 50%, 60% ואף 80% מהכנסתם.

חברי הכנסת, הנוק הנוסף הוא בפירוק משפחות. אנשים מתגרשים ומשפחות נהרסות בגלל השעבוד לבנקים. לא מדובר בשעבוד הדירה, מדובר בשעבוד של אנשים, ושעבוד האנשים לבנקים מתבטא בכך שמעקלים ולוקחים את משכורותיהם ורכושם, עוצרים אותם כמו עבריינים ופושעים, ומטילים אותם לבתי-מעצר כדי שישלמו.

המדינה מאפשרת לנקוט נגד אותם חייבים הליכים של מאסר. המדינה איננה מאפשרת לשום אדם לקבל משכנתה לרכישת דירה ללא חמישה ערכים. כנגד זה, אין לאותם ערכים הגנה על גופם, כאשר הם או החייב נקלעים למצוקה. אני מדבר על הגנה על הגוף. חברי הכנסת, בחוק הגנת השכר יש לנו הוראות המגנינות על חלק מסוים של המשכורת מפני עיקולים. מדוע אין הגנה על גופו של החייב? האם אין זה חשוב לפחות כמו הכנסה מינימלית?

חברי הכנסת, אני שמח שהמשלה לא הצליחה בינתיים לטרפד את חוק המשכנתאות. אם כי יש צורך להכניס בחוק הזה כמה תיקונים, הרי יש בו תשובות, לפחות חלקיות, על כמה בעיות שהזכרתי.

אולם, אני מבקש בהזדמנות זו להביע מחאה נמרצת נגד המפקח על הבנקים בבנק ישראל. לא ייתכן שפקיד מדינה ייתן הנחיות מסוג ההנחיות שהעביר המפקח על הבנקים לכל הבנקים בעניין המשכנתאות. המפקח על הבנקים חרג מסמכותו ופעל בניגוד למנדט שניתן לו, כאשר הנחה את הבנקים שלא לתת בשלב זה הלוואות לזכאים. למעשה, ייתכן שהנחיותיו היא אפילו בלתי חוקית, מכיוון שהבנקים חייבים, לפי חוק התקציב, להקצות לזכאים את הכספים המיועדים לכך בתקציב המדינה. אין לו שום סמכות, ואין זה מתפקידו של המפקח על הבנקים להנחות את הבנקים להימנע ממתן הלוואות לפי החוק.

המפקח על הבנקים סבור משום-מה, שכל תפקידו הוא לשמור בכל מחיר על היציבות ועל האינטרסים של מערכת הבנקאות בישראל. נכון שזה חלק מתפקידו של המפקח על הבנקים, אבל יש לו תפקיד נוסף. המפקח חייב לשמור גם על האינטרסים של הציבור. נדמה לי שהדבר הזה איננו בראש מעייניו של המפקח.

אני רק מקווה, שהקפיצות מתפקיד המפקח על הבנקים אל